

Borbély András
 A ló liturgiája

Liturgikus állat a ló!

Ez nem alliteráció
 csupán, de a szent dal maga,
 mi a szót így megkívánja,
 sőt majdhogynem követeli,
 noha lovunk töke teli
 már a dallal, mi róla szól,
 mivel öreg már, araszol
 csak, rég volt, mikor poroszkált,
 s szolgálta a porosz krált.
 (Rímkényszer, húha, nyelvjáték,
 ilyet nem tudnak Ráczék.)
 (No de vajon ki az a Rácz,
 mer bizony, hogy nem a Horác,
 Vergil, Ovid, Lucretius,
 sem XII-ik Pius
 ilyenformán sosem dalolt
 dicsőítve Hunort, Magort.)

Elkalandozék! Biz, ez rossz!
 Nem leszen ebből már eposz,
 mítoszt, logoszt melyik szétoszt
 üdvözítve Laioszt, Nékhoszt.

Elöttem az íves pálya,
 de az idő Kronosz-szája
 lenyelé a lírámat,
 mielőtt még Pegaz nevű
 lovam szállna, s a honderű
 honom földjin szétárad.

S ha már ti sem megbecsültök,
 hájas fenekteken ültök,
 mint egynehány főve sült tök,
 legalább a lovat hagyják
 – édes hűgok, drága bátyják!
 mondjon értem liturgiát.

Szegedi Kovács György

Ződdisznó

Táncos léptekkel vitt
a szobába,
ágyára terített, mint
kalózkapitány a
szerzeményét,
aztán a jó szagú pizsama
nyirkos testemre,
s jött a ződdisznó, aki
eevitte a szégínyasszo
legkisebbik lányát,
én közben mindig a
hengerelt falat néztem,
azt a virágmintás részt,
ahol a rózsza alja már
erősen lekopott,
aztán semmi,
aztán moccant még egyet
cukros zacskóm,
anyuka birizgáló haja
ajkamon,
és értem is eljött
a ződdisznó,
elfutottam hátra
a szerszámos kamrába,
éreztem, hogy kint van
az ajtó előtt,
érezte a lelkem
az emberölő szagot,
ahogyan a torkomnak esik
a folyékony sötét,
valahogy
helyet cseréltünk,
én voltam kint,
ő meg bent,
de minden
maradt
ugyanúgy.

Jónásnál méltóbbat...

Pókhálóval,
korhadó szószemekkel
tömődik lassan el
szívetek hallójárata.
A máról holnapra életetekben,
még a vétken innen,
színek szép árnyalata mögé
rejtőzötten is jól látszik
rút mezítelenségtek.
Jónásnál méltóbbat vetett ki
gyomrából hozzátok a Menny úgy,
hogy Az a maga vesztét hirdette,
nem a tiétek.
Repedezett,
sebhelyes falak mögött,
összefonódva szorosan,
távol egymástól,
kiszolgáltatottan Éli fiai
szeszélyei között,
lesz-e még fületek a hallásra?
Tiszta vizű patak alján,
vibráló arany fodrok alatt
ott csillog
a szegény asszony
kétfillérje.

Sol

(Török Zselenszky Tamásnak)

Inkább
az Élet világ étke,
persze, ha jól világítasz.
De ezzel a Vérrel
ki tudna
szépen bánni,
s Igaz-gyöngyeit kiszenvetni
a penészedő világnak,

mert észre sem veszed; valaki fölvarrt
a sötét mennyezetre,
egészen fölébe
a bárányfelhőknek,

s ha majd eljön
Kérub-hangú pásztorságod,
mentsd át érdes sugaraim
a holnap
nyomorúsága elé!

Gráfik Imre

A huszár alakja a magyar népművészetben

Katonai osztályozás szerint a huszárok magyar eredetű könnyűlovas katonák (I. BARCZY-SOMOGYI 1987; KEDVES 1998; SÁGVÁRI-SOMOGYI 1999; SÁGVÁRI-SOMOGYI-SZABÓ 2001).

A könnyűlovasság sajátos magyar válfajaként kialakult huszárság hadi sikerei révén Európa-szerte ismertté vált (I. AJTAY-PÉCZELY szerk. 1936; VIVAT HUSSAR 1990; ZACHAR szerk. 2000), s a Rákóczi-szabadságharc bukása után a huszárok mindenütt szívesen látottak voltak. Ez a magyarázata annak, hogy a XVIII. század elejétől kezdve a világ harmincnégy országában terjedt el a könnyűlovasságnak e jellegzetesen magyar megjelenési formája (ZACHAR 1984, 459).

A Rákóczi-szabadságharcban nagy szerepet kapott könnyűlovasság – egyes feldolgozásokban, ha nem is minden alap nélkül, de – kissé idealizált megítélést kap. A sereg, olvashatjuk egy reprezentatív kiadványban: „... jó kétharmada lovasságból állt, akik – egy dragonyos ezred kivételével – valamennyien könnyűlovasok voltak... Egy részük a császári huszárságból szökött a felkelőkhöz, de elég nagy a száma a jobbágy- és parasztfiúkból toborzott lovas katonáknak is. (...) Ezek után önkéntelenül is felmerül a kérdés: vajon milyen volt tulajdonképpen a huszár a XVII–XVIII. század fordulóján, milyen volt a huszárvisolet, a ló, a nyereg és a lószerszám... A huszár lovára jellegzetesen keleti felszerelés került, ennek legősibb darabja az ősmagyar, illetve keleti típusú nyereg. Ez a nyereg, mint már említettük, áthidalta a ló hátgerincét, szemben a nyugati típusú nyereggel, mely lapjával szorosán simult a ló hátára. A keleti nyereg esetében az úgynevezett nyeregtalpakat szilárdan és magasan áthidaló, a nyeregkápák között kifeszített nyeregbőrrre ült a lovas. Ilyen módon ez a nyereg nem érhetett hozzá a ló gerincéhez, néhány ujjnyival magasabban ívelt át rajta. Ebből a nyeregtípusból fejlődött ki a magyar huszárnyereg s a török katonanyereg. E kettő között alig található különbség.

A magyar nyergelés a török kor végén egész Európában divatossá vált. Angliában keresett cikk volt az ún. Ragotzki-nyereg és sokan tanulmányozták a francia huszárok magyar nyergelési módját.

A nyereg alá nyeregtakarót, csótárt terítettek, mely rendszerint díszes volt, a színe pedig élénk, általában vörös. A nyeregbőrrre báránybőr bundát erősítették, ennek sabrak volt a neve. A nyeret a kengyelpár egészítette ki, mely szíjon függött a nyereg két oldalán.” (NAGYRÉVI-NEPPEL 1973, 22–24. – az a bizonyos Ragotzki-, más források szerint Rogozzi-nyereg minden bizonnyal a Rákóczi-szabadságharc alatt használatos magyar – tiszafüredi – nyeregtípust jelentette.)

Történeti tény, hogy a huszárság mintájára Európa-szerte létrehozott könnyűlovas fegyvernem általános elterjedésével a magyar típusú nyergek évszázadokon át szinte nélkülözhetetlen kellékei voltak a hadifelszereléseknek.

Adataink vannak arra, hogy az egyik legjelesebb magyar nyeregkészítő központ képviselői, a füredi nyeregkészítők (I. FÜVESSY 1996; 2002; LÁSZLÓ 1943) a XVIII. század második felében már külföldre is eljutottak. „Európa összes uralkodói a mi világhírű huszárságunk mintájára állították fel az új huszárezredeiket, amelyek nemcsak a mi magyar egyenruhánkat, fegyverzetünket vették át, de magyar nyergeinket és kantárainkat is. Nagy Frigyes burkus (porosz) király is teljesen magyar mintára szerelte fel és képezte ki huszárságát, magyar tiszteket és altiszteket kérve ehhez és ugyanakkor nagy számban vittek ki tiszafüredi nyerges mestereket is, akik Poroszországban készítették a porosz huszárság részére szükségelt nyergeket.” (PETTKÓ-SZANDTNER 1931, 211.)

A magyar s azon belül a füredi nyereg és a huszárnyergek összefüggéseit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a XVIII–XIX. század fordulójáig lényegében azonos típusról beszélhetünk. Ezt követően figyelhető meg a huszárnyergek olyan jellegű és kisebb-nagyobb mérvű átalakítása, fejlődése, illetve fejlesztése, mely már több ponton eltérést mutat a magyar, s legfőképp a jellegzetes füredi nyeregtől. Ennek egyik jele, hogy 1832-től a huszárnyergeknél elhagyták – a felbukások alkalmával sok szerencsétlenséget okozó – első kápafejet, s csak a hátsót tartották meg, a málna célszerű elhelyezésére. Más kisebb változtatásokkal együtt „tehát 1832-ben már az alsó *heveder* (terhelő), a csattal ellátott *felső heveder*, a vasalással erősített kápák és a hátsó kápán megmaradt kápafej különböztetik meg az ősi magyar nyergektől huszárnyergeinket”. (PETTKÓ-SZANDTNER 1931, 213.)

A nyereg ülőpárnájának (vánkos) kiképzését különböző tömítőanyagok (például szőr), valamint textil és bőr felhasználásával végezték. A nyeret, illetve az ülést – különösen díszesebb nyergeknél – nemesebb anyagokból készült s alkalmasint díszesen hímzett úgynevezett nyeregtakaróval borították. „A dísznyereg esetében a váz és az erre boruló takaró legtöbbször teljesen elkülönül egymástól. A takaró a puhább ülést szolgálja, ezt díszítették is. A nyereg és a takaró készítése legtöbbször két külön szakmát képviselt. A nyeregtakaró levehető volt, hétköznapi használatra egyszerűbbet tettek fel a vázra, ünnepi alkalmakkor kicserélték díszesebbre. Az ázsiai lovasnépeknél egy nyeregvázhoz sokszor ma is többféle takarót készítenek.” (NEMES 1979, 157.; vö. THOMPSON-GOMBOS-G. FARKASVÖLGYI 1985; továbbá I. FÜLÖP 2002.)

Tekintélyes mennyiségű anyag áttanulmányozása alapján, feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy a lovas alakok fegyverzete, ruházata és a nyeregtakaró mind a magas művészeti, mind a tárgyalkotó népművészeti ábrázolásokon gyakran fontosabb, illetve látványosabb, mint a lovas felszerelések (lószerszám, zabla, nyereg, kengyel) megjelenítése.

A nyergekkel, s közte a huszárnyergekkel kapcsolatos kutatásaink jó lehetőséget kínáltak áttekinteni azokat a néprajzi vonatkozású, tárgyalkotó népművészeti alkotásokat, melyek a ló, lovas alakok, huszárok, katonák megjelenítése során – ha, mint látni fogjuk, korlátozottan is, de – bizonyos elemzési és értelmezési lehetőségeket nyújtanak a nyergekre vonatkozóan is.

A nyereg – megközelítésünk és értelmezésünk szerint – több mint csak és csupán egy speciális célra (málházás, hátalás) használt tárgy. Anyagában, szerkezetében, megformálásában és felszereltségében kifejezője bonyolult társadalmi-gazdasági, kulturális és művelődéstörténeti összefüggéseknek.

A nyereg egy olyan tárgy, mely felfogásunk szerint *tárgy=jel* viszonylatban, egyfajta *nem verbális kommunikáció* objektumaként, összetett jelentéstartalmával alkalmas a lovas kultúra *szemiotikai szempontú* vizsgálatára (elvi-elméleti alapvetésként I. MORRIS 1971; SEBEOK 1976; KEY 1982; továbbá vö. VOIGT 1977; GRÁFIK 1992; 1995, HOPPÁL 1992).

Az elemzésnek a következő síkjai/szintjei különíthetők el: 1/ *anyag*, 2/ *szerkezet*, 3/ *felszereltség*, 4/ *díszítés*. A részelemzések azt mutatják, hogy – miközben az egyes síkok/szintek információtartalma változó – közöttük állandó vagy időleges összefüggések is kimutathatók.

A nyergeknek a kultúra és az anyagi műveltség más tárgytypusaival való összevetése szempontjából különös figyelmet érdemelnek a *díszítéssel* kapcsolatos megfigyelések. Az alkalmazott *díszítő eljárások, technikák* (vésés, faragás, festés, fonás, hímzés stb.) és a *díszítő, dekorációs elemek* (jelek, ábrák-ábrázolások, motívumok, évszámok, feliratok stb.) sokrétűsége és azok kombinációi egyaránt lehetnek közvetlen és konkrét, illetve közvetett és szimbolikus jelentések hordozói, kifejezői (I. GRÁFIK 2002c; 2004; 2005a; 2005b).

Bár a lóra és lovasra mind képzőművészeti, mind pedig népművészeti ábrázolása tekintetében rendelkezésünkre állnak bizonyos áttekintések (I. ARTNER 1982; FÜGEDY 1993, 173–180.), a huszár, a lovas katona megkülönböztetett figyelmet érdemel.

Előjáróban egyetértően idézzük fel a magyar népművészet kutatásának az emberábrázolással kapcsolatos megállapítását. „Valamennyi műfajban meglegjünk a katona alakját: hímzésen, faragáson, mézeskalácson vagy cserépedényen. A felföldi pásztorok a bútorok áttört tábláin egész alakulatokat tudtak felsorakoztatni: elöl lóháton a tiszt, utána a zászlótartó, nyomában puskával a gyalogosok, hátul a trombitás és a dobos. Különösen a lovas katona, a huszár volt közkedvelt. A lovas alak általános motívuma az európai paraszti művészetnek, de Magyarországon különleges érzelmi vonatkozások fűződtek hozzá. A lovon hazájukba érkező ősoktól kezdve a török háborúk és a nemzeti szabadságharcok lovon harcoló hőseiig lovas alakok egész sora követte egymást a magyar emberek történelmi tudatában. Nemesek és kiváltságos vidékek előjoga volt, hogy lovon katonáskodtak. A népdalokban, de az ábrázolásokban is a huszár testesítette meg a büszke és vitéz katonát.” (FÉL–HOFER 1966, 25–26.)

Mindezek előrebocsátása után lássunk néhány példát!

A lovasjelenetek legkorábbi változatai azokhoz a középkori kályhacsempékhez köthetők, melyeken a lovagábrázolások természetesen a lovagi nyergeket sejtetik (I. HOLL 1958; 1971; 1983; vö. SABJÁN 1991, 11.; továbbá I. P. HAJMÁSI 1996, 486. és 490. kép). A budai Szent György-alakos kályhacsempék egyes ábrázolásai alapján megállapítható, hogy a nyereg jellegzetes XV. századi magyar nyereg, felálló első és hátradőlő hátsó káppával (IRÁSNÉ MELIS 1986, 259.).

Ezek az ábrázolások egyrészt visszavezethetők a középkor úgynevezett magas művészetének többnyire templomi falfestmények, valamint kő-, fa-, fémreliefszerű lovas, illetve lovagábrázolásaira, másrészt kapcsolatban állnak a hozzájuk fűződő ideológiai tartalmakkal és esztétikai normákkal (vö. DÁVID 1981; LÁSZLÓ 1993).

A habán kerámiában is előfordulnak lovas ábrázolások. Egy 1746-ból datált korsó felületén például török és magyar lovasok láthatók, a nyergek típusai azonban nem állapíthatók meg egyértelműen (KATONA 1976, 323. és 140. kép).

A népi, paraszti, kismemesi, nemesi használatban elterjedt kályhacsempék lovasjelenetei körében egyaránt megfigyelhető a lovag- és huszárábrázolás, valamint a kétkápás nyereg és az egy- (első, illetve hátsó) kápás változat is (KÓS 1972, 150. és 54. ábra; ISTVÁN 1980, 9.).

Kályhacsempe
(Beszterce, Beszterce-Naszód
megye, XVIII–XIX. század)

Egyes fazekasközpontokhoz, például Tiszafüredhez sajátos edények sajátos lovas ábrázolásai köthetők. A tiszafüredi mázas kerámiára vonatkozó kutatásokból tudjuk, hogy: „Az egyes mesterek díszítőmotívumaikkal is kitűntek az átlag sorából. Katona Lajos karcolt huszárábrázolásaival...” (FÜVESSY 1987, 413. és 557. kép; vö. FÜVESSY 1993, 52. kép; ISTVÁN 1975). A többnyire úgynevezett butellákon – Tiszafüreden butykosnak nevezett edényeken – látható előkarcolt ábrázolások vagy nem, vagy meglehetősen semmatikusan jelenítik meg a nyeret. Az azonban néhány rajzolon úgy tűnik, hogy az első kápa hiányzik, ami föltehetően kapcsolatba hozható a már hivatkozott huszárnnyereg-módosítással.

A magyar népművészetben kevésbé elterjedt figurális edények között is találunk lovon ülő huszárt. Az 1860 körül készült túri (mezőtúri) pálinkásedénynek igazolhatóan vannak tiszafüredi vonatkozásai. Rátétes díszítményeiben valóságúságra törekszik, s a nyereg típusa, ha nem is állapítható meg egyértelműen, de több mint valószínűsíthető a füredi nyereg felidézésének szándéka (FÜVESSY 1987, 548. kép; vö. FÉL–HOFER 1966, 3. színes tábla).

Hátlapján karcolt, színezett huszáralak lóháton kihúzott karddal és felirattal: „Hi a haza / Kardot rántt mond a gyenyeral. Alatta pedig: Megáljunk it a víz parton kínál / jál meg jó barátom reggeli áldozat légy / mikor torkomon le megyen ez ám / a hathatós ital kilánkat (?) szívet / vigasztal Szép Sándor élyél / sokáig éj sok számos eszten / dőkig felesége gyermekeddel / téged az isten éltesen / készült 1876ban.”

Baloldalt felirat: „Tokaji / Lajosé ez / a Miska. Majd három katona alakja gyalogosan profilból, szivarkát szíva. Felirat: Huzd ki Magad Baka Bundás / Aki Ezen Mikának szorul / lopására Kivánom hogy jusson / anyak orvosságára aKöldúsok / Között Főkapitányságra Pesten / és Budán taligatolásra. A fül jobb oldalán lovon ülő huszár, szájában égő szivarka, egy gyalogos katona kínálja a következő szavakkal: igyál / Komám / Miska Báty

Butella, „Butykos”
(Tiszafüred, Heves megye, 1876)

/ tyád kínál. Alatta vers: Huszár vagyok Édes / Anyám nem Baka rám / illik a Sárga zsinóros ruha Vivát nyomod Évát.”

Viszonylag ritkaságszámba megy ugyanekkor a magyar anyagban tálakon, tányérokon a lovas alak megjelenítése. Különleges példány az a tárgy, melynek öblében lovas alak karddal (Szent György-motívum) látható (színesben közölve GRÁFIK 2002b, 90. kép).

Cseréptányér, tál
(Tiszabogdány, Máramaros megye)

Föltehetően a részletezést jobban lehetővé tevő faragó, véső, karcoló technika alkalmazása következtében a pásztorművészeti alkotások nyeregábrázolásai tisztábban kivehetők. Példaként idézzük fel azokat a katona-, illetve lovaskatona- és huszárábrákat, melyek

Balaton vidéki tükrösön és gyűjtőtartón – utóbbin a palóc vidékről is – láthatók (MALONYAY 1911, IV: 149 old. 159. ábra, 2. rajz és 150 old. 160.

ábra, 1. sor, 1. rajz; valamint MALONYAY 1922, V: 305). Mindkét esetben határozottan kivehető, hogy a lovas egy- (mégpedig hátsó) kápás nyeregben ül. Egy spanyolozott tükrösön viszont, melyen a nyereg ábrája nagyon vázlatos, úgy tűnik, hogy a lovas kápa nélküli nyerget használ (MALONYAY 1911, IV: VII. tábla, 2. sor, 2. rajz). Más tárgyakon, mint például egy szaru rühzsírtartón a nyereg nélküli hátalás ábrája látható (MANGA 1972, 36. kép).

Miska-kancsó, „Miska”
(Tiszafüred, Heves megye,
XIX. század második fele)

Tülök
és részlete
(Magyarország,
1899)

Kobak, cifrázott kobakcsutora
(Csokonya, Somogy megye,
XIX. század)

Sótartó
(Somogy megye, XIX. század)

Mángorló és részlete
(Alföld, 1833)

Borotvatartó, borotvatok
(Kapuvár, Sopron megye, 1869)

A fentiekén túl pásztorművészetünk több tárgyán található egy olyan képszerű ábrázolás, melyen a nyereg rajzolata jól kivehető. A külföldi szakirodalomból is ismert téma („a vadász temetése”) különböző magyar megjelenítésein (például ló hátán csak a nyereg, a nyereg hátsó kápájára madár szállott, a nyereg közepéből virágcsokor nyílik), eltérően a nemzetközi anyagtól, ahol a nyeregtakarón van a hangsúly, egyaránt azonosítható a nyeregtalpas, elől-hátul kápás típusú nyereg (vö. K. CSILLÉRY 1982; HERMAN 1904; MANGA 1972, 52. és 22. ábra; SOLYMOSSY 1915; továbbá összefoglalóan I. SÁFRÁNY 1992).

Figyelmet érdemelnek továbbá azok a botfaragások, melyek történeti események és személyek megjelenítésében – ábrázolásaikban bizonyos sztereotípiát alkalmazva ugyan, de – esetenként értelmezhető nyeregrajzolatokat is tartalmaznak. Ezek az alkotások többnyire egy-egy kiemelkedő képességű

pásztorfaragó tevékenységéhez köthetők (I. GYÖRFFY 1983; MALONYAY 1911, 295–298.; MÁNDOKI 1978; S. KOVÁCS 1987).

A bútorművesség területén egyaránt megtalálható a lovas alakoknál a nyereg ábrázolása és hiánya, például az áttört faragású padtámlabetéteknél (HOFER-FÉL 1975, 278–280. kép, illetve 287–290. kép). Nógrád megyei anyagban karosszéken, széken, tálas fogason és bölcsőn is feltűnnek értelmezhető lovas, huszár-, illetve nyeregábrázolások (K. CSILLÉRY 1973, 120–124., valamint képek; DOMANOVSKY 1981, II: 44. és 78. kép; FEJÉR-ROBOZ 1999, 73., 94. és 520. tétel, illetve kép; KAPROS szerk. 2000, 380., 389–390., 394–395. és 485., 495–496., 500., 502. kép; MALONYAY 1922, V: 63–265.; MANGA 1972, 31. kép).

A falusi lakosság, a parasztság körében viszonylag későn meghonosodó szekrényeken, többnyire német mintára jelentek meg a lovaskatona-, illetve huszárábrázolások (K. CSILLÉRY 1962, 232–237., valamint képek; 1973, 115–118, valamint képek; KAPITÁNY-IMRŐ szerk. 2001, 86–87.). Ritka példány az a tükör, melyen

Támlás szék, faragott szék
(Piliny, Nógrád megye, 1885)

ugyancsak lovas alakok láthatók, mégpedig nyereg nélkül, szórén ülve meg a lovat (K. CSILLÉRY 1972, 35–36. kép).

Tékalap (Zsámbék, Pest megye, 1828)

Pad és részlete
(Nógrád megye, XIX. század vége)

Tálas és részlete
(Pilliny, Nógrád megye, 1885)

Szekrény és részlete
(Pilliscaba környéke, Esztergom vidéke, Pest megye, XIX. század eleje)

Támlásszék, szék, karszék,
huszáros szék és részlete
(Szécsény, Nógrád megye,
1910-es évek)

Díszőrülőkő részlete
(Magyarország, 1797)

Üvegikon, Szent György
(Erdély, XIX. század)

A népművészet más területein található lovas ábrázolások olyannyira stilizáltak, hogy a nyereg nem is kerül megjelenítésre (I. DUNARE 1979, 103. old. XX. tábla, melynek egy Máramarosból származó példája az állat hátán való oldalulást ábrázolja).

Különösen áll ez a textíliákra, hímzésekre (FÉL 1976, 10.; vö. DOMANOVSKY 1981, II: 206. old. 133. kép; FÉL–HOFER 1966, 8. fekete-fehér tábla; HOFFMANN–N. FÜLÖP–LACKNER é. n., 61. és 73. tárgy, illetve kép; FÜGEDI 1993, 179.).

Vannak tárgytipusok, amelyeken a nyeret fedő nyeregtakaró kerül hangsúlyozásra. Ezek köréből kiemelkednek gazdag változataikkal a fára festett ikonok (DAVIDOV 1973, 156., 159., illetve LXII. tábla 16. kép és VII. tábla), valamint az úgynevezett üvegképek Szent György- és Szent Márton-ábrázolásai (SZACSVAY 1996, 247–256. és 321. kép).

Hasonló kialakításúak többnyire a mézeskalácsok úgynevezett ütőfái is (WEINER 1981, 15., 43. és 44. kép; KEMÉNY 1925, 8., 13., 14., 17. kép). Egyetértően idézzük Weiner Piroska megállapítását Beliczay Imre mintafáiról: „Huszárfiguráinak viselete és fegyverzete azonban nem tekinthető mindig hiteles ábrázolásnak.” (WEINER 1981, 30.)

A Néprajzi Múzeum mézesbáb mintafáit át vizsgálva azonban a nyeregábrázolások – mondhatni a nyeregtípusok – meglepően gazdag változatait figyelhetjük meg, több-kevesebb realizmussal, de mindenképpen értelmezhető kivitelezésben.

A régi formák helyett széles körben elterjedtek az újabb, jellegtelenebb (festett) mézeskalácsformák, amelyeket (festés előtt) bádogformákkal „szúrtak ki” a tésztaból, majd kisütés után csővel irták a tetejét (I. KÓS 1994, 111.).

Sematikus és sokszorozott voltuk miatt kevésbé tanulságosak az úgynevezett populáris grafika lovas ábrázolásai. Ezek köréből a katonai emléklapok egyes példányain található jól kivehető nyeregrajzolatok. Az előre

Mézeskalácssütő minta
(Nagyalföld, XIX. század)

Bábsütő minta
(Dunántúl, XIX. század)

gyártott lapokra a leszolgált katona arcképfotóját ragasztották, s a lovas változatok gyakori díszei voltak a parasztság tisztaszobáinak (I. FÜLEMILE 1994, 214. és 16. kép).

Sárkányölő Szent György alakja a magyar anyagból is jól ismert mint kézműves-, iparosjelvény, cégér emblematis figurája (I. GRÁFIK 2002a, 33. és 34. ábra; 2002b, 44. és 179. kép; vö. NAGYBÁKAY 1993).

A győri fegyvercsiszár
(egyesült) céh behívótáblája
(Győr, Győr megye, 1637)

A gyermekjátékok körében is kedvelt volt a ló, a paripa, a lovas katona, a huszár különböző megformálása. Tanulságos felidézni, hogy 1875-ben írta egy angol hölgy: „Olaszországban a fiatalság tarkára festett kis kordét és kocsit kér, a belga gyerekek vaskos parasztlovakat, a kis magyarok vágya a táncoló paripa...” (MOSKOVSKY 1996, 28.).

A néprajzi/népművészeti kézikönyvekben, a népművészeti kutatások album jellegű kiadványaiban (a hivatkozottakon kívül I. FÉL-HOFER-K. CSILLÉRY 1969; HOFER-FÉL 1994), mint azt a felidézett példák is mutatják – hol módszeres elemzés eredményeként, hol esetlegesen –, fellelhetők a hátalást, a lovaglást, (a nyereghasználatot is) megörökítő tárgyak. Az összefoglaló tematikus áttekintések leginkább az úgynevezett pásztorművészet területén tár-

ták fel a lovas ábrázolásokat. A betyár, a huszár, a katona, a nemzeti hősk kedvelt motívumok voltak (MANGA 1972, 54–55. és 69–72.), s ha nem is mindig, de sok tárgyon lovon ülve, nyeregben, nyeregtakaróval formálták meg őket alkotóik. Sajnálatos, hogy a publikációk többsége a tárgyak azonosításához szükséges információkat nem vagy csak részben adja meg.

A huszárok, lovas katonák, lovas alakok népművészeti ábrázolásaira vonatkozó kitekintésünk korántsem teljes mértékű. A közgyűjtemények ilyen vonatkozású módszeres átvizsgálása csak a tervezett úgynevezett motívumkutatás, illetve motívumkataszter munkálatai során várható (a tiszafüredi kerámia tárgyakon található huszár-ábrázolásokra nézve összefoglalóan I. FÜVESSY 2001, továbbá a nemzeti jelképek kapcsán SELMECZI-KOVÁCS 2001, 22–24. és 28–30.).

Az azonban már az eddigi példák alapján is megállapítható, hogy a népművészet, amennyiben ábrázolja a különböző lovas alakokat, azok megformálásában, de különösen a felszerelésre (pl. lószerszám, nyereg), a ruházatra nézve, bizonyos előképeket is felhasznál, és csak erős kritikával fogadhatók el az egyes ábrázolások forrásértékűnek. Jelentősége nem is ez utóbbiban van, hanem abban, hogy a lovaglás tényét,

Lószerszámdísz (kumetveret)
Sopron megye, XIX. század

különböző eseteit, illetve vonatkozásait, és a kapcsolódó felszerelések változatait a népi kultúra e területén, azaz a tárgyalkotó népművészetben is dokumentálja.

A népművészeti huszár- és lovas ábrázolások mögött természetesen valóságos élmények is voltak, illetve lehetnek. A paraszti társadalom különböző mértékű lótarásán kívül a toborzások révén sok falusi, mezővárosi fiatal került lovas katonai szolgálatba, akik elsajátították a hátalás, nyergelés, a lovaglás tudományát. Arról is van tudomásunk, hogy a katonaságnál használatos felszereléseket időszakonként selejtezték, így azok közül több is (leginkább nyereg, kenyel), másodlagos használatra, a parasztság körébe jutott. Másrészt viszont a háborúskodások, lovas alakulatok harcai során is elkerülhettek egyes példányok a falusi gazdákhhoz. E tárgyak használata hozzájárulhatott az emlékek, élmények felidézéséhez és megőrzéséhez, s ez is inspirálója lehetett a tárgyalkotó népművészet ló-, lovasalak-, huszár-, lovas-katona-ábrázolásának.

Sörényfésű (lószerszámdísz)
(Sopron megye, XIX. század)

Első változata megjelent: Zachar József (szerk.): *A magyar huszárság története – A lovasműveltség sajátosságai*. Budapest – Zürich, 2004. 88–102.

Megjegyzések:

- 1/ A bemutatott tárgyak a budapesti Néprajzi Múzeum tulajdonát képezik.
- 2/ A részletes tárgyleírásokat a *Nyeregbe!* című kiállítás hivatkozott katalógusa (GRÁFIK 2002b) tartalmazza.
- 3/ A fényképfelvételeket Samyay Krisztina készítette.

Irodalom

AJTAY Endre–PÉCZELY László (szerk.)	1972	A magyar nép bútorai. Budapest.
1936 A magyar huszár. A magyar lovas-katona ezer évének története. Budapest.	1973	A Bútor- és világításgyűjtemény gyarapodása. Néprajzi Értesítő, LV. 110–124.
ARTNER Tivadar	1982	A vadász temetése. In MNL 1982, 5: 455.
BARCZY Zoltán – SOMOGYI Győző	DÁVID László	1981 A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei. Bukarest.
1987 Magyar huszárok. Budapest.	DAVIDOV, Dinko	1973 Ikone szrpszkih crkova u Madarszkoj. Novi Szad.
K. CSILLÉRY Klára	1962	A bútor- és világításgyűjtemény. Néprajzi Értesítő, XLIV. 232–237.

- DOMANOVSKY György
1981 A magyar nép díszítőművészete I-II. Budapest.
- DUNARE, Nicolae
1979 Ornamentica traditionala comparata. Bucuresti.
- FEJÉR Gábor–ROBOZ László
1999 Székképek. Budapest.
- FÉL Edit
1976 Magyar népi vászonhímzések. Budapest.
- FÉL Edit – HOFER Tamás
1966 Parasztok, pásztorok, betyárok. Emberábrázolás a magyar népművészetben. Budapest.
- FÉL Edit–HOFER Tamás–K. CSILLÉRY Klára
1969 A magyar népművészet. Budapest.
- FÜGEDY Márta
1993 Állatábrázolások a magyar népművészetben. Miskolc.
- FÜLEMILE Ágnes
1994 Populáris grafika Magyarországon a 19. század második felében: emléklapok és emblematikájuk. In Kisbán Eszter (szerk.): Parasztkultúra, populáris kultúra és a központi irányítás. Budapest, 213–231.
- FÜLÖP Hajnalka
2002 Nyeregtakarók. Budapest: Néprajzi Múzeum. (Kiállítási katalógus)
- FÜVESSY Anikó
1987 Fazekasság. In Bellon Tibor – Szabó László (szerk.): Szolnok megye népművészete. Budapest, 1987, 375–421.
A tiszafüredi mázas kerámia. Debrecen.
1996 A tiszafüredi fanyergék és faragott díszítményeik. Múzeumi Levelek 75/II: 353–368.
2001 Katona Lajos huszármotívumos mázas kerámiái. In Barna Gábor (szerk.): Társadalom, kultúra, természet. Karcag–Szeged–Szolnok, 237–245.
2002 A füredi nyereg. Tiszafüred.
- GRÁFIK Imre
1992 Jel és hagyomány. Debrecen: KLTE Néprajzi Tanszék
1995 Jelünk a világban: kultúránk. Szombathely: Savarai University Press.
2002a A nyereg. A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 6. Budapest: Néprajzi Múzeum.
2002b Nyerege! Budapest: Néprajzi Múzeum. (Kiállítási katalógus)
2002c „Jeles” nyeregek. In Mir-susne-xum I. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére. Csonka-Takács Eszter–Czövek Judit–Takács András (szerk.), 333–350. Budapest: Akadémiai Kiadó.
2004 Marked objects: Signs on the saddles. Semiotica 150-1/4 (2004) 537–577.
2005a Megjelölt tárgyak – jelek nyeregeken. Néprajzi tárgyak vizuális/szemiotikai értelmezése. Néprajzi Értesítő LXXXVI. 25–48.
2005b A műtárgyelemzés szemiotikai lehetőségeiről. In Balázs Géza – H. Varga Gyula – Veszelszki Ágnes (szerk.): A magyar szemiotika negyedfél évtized után. Budapest–Eger: Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum.
- GYÖRFFY István
1983 Adatok Bagol András botfaragó munkásságához. Ethnographia, XCIV. 423–431.
- P. HAJMÁSI Erika
1996 Kályhacsempék Vas megyéből. In Gráfik Imre (szerk.): Vas megye népművészete. Szombathely. 1996, 243–254.
- HERMAN Ottó
1904 „A vadász temetése”. Ethnographia, XV. 155–156.
- HOFER Tamás–FÉL Edit
1975 Magyar népművészet. Budapest.
1994 Magyar népművészet. Budapest.
- HOFFMANN Tamás – N. FÜLÖP Katalin – LACKNER Mónika
é. n. Hímzések a parasztház öltözetéből a Kárpát-medencében – Stickereien

- aus der Bekleidung des Bauernhauses im Karpatenbecken. Szombat-hely.
- HOLL Imre
 1958 Középkori kályhacsempék Magyarországon I. Budapest Régiségei, XVIII. 211–279.
 1971 Középkori kályhacsempék Magyarországon II. Budapest Régiségei, XXII. 161–207.
 1983 Középkori kályhacsempék Magyarországon III. Archeologiai Értesítő, 2. sz. 201–230.
- HOPPÁL Mihály
 1992 Etnozsemiotika. Debrecen: KLTE Néprajzi Tanszék.
- IRÁSNÉ MELIS Katalin
 1986 Szent György-alakos budai kályhacsempék. In Fügedi Erik (szerk.): Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Budapest, 254–268.
- ISTVÁN Erzsébet
 1975 Egy tiszafüredi butelláról. Művészet, XVI. 2. sz. 10–11.
 1980 Kályhacsempé. In MNL 1980, 3: 9–13.
- KAPITÁNY Orsolya – IMRŐ Judit (szerk.)
 2001 Somogy megye népművészete. Kaposvár.
- KAPROS Márta (szerk.)
 2000 Nógrád megye népművészete. Balassagyarmat.
- KATONA Imre
 1976 A habán kerámia Magyarországon. Budapest.
- KEDVES Gyula
 1998 A szabadságharc huszárai. Budapest.
- KEMÉNY György
 1925 Mézeskalácsok. Budapest.
- KEY, Mary Ritchie (ed.)
 1982 Nonverbal communication today. Berlin – New York – Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- KÓS Károly
 1972 Népi kandallók és kályhacsempék az erdélyi magyarság körében. In Kós Károly: Népélet és néphagyomány. Bukarest, 134–190.
 1994 Néprajzi képek Erdélyből. Budapest.
- S. KOVÁCS Ilona
 1987 Bagol András faragópásztor. Ethnographia, XCVIII. 101–112.
- LÁSZLÓ Gyula
 1943 A koroncói lelet és a honfoglaló magyarok nyerge – Der Grabfund von Koroncó und das altungarische Sattel. Budapest.
 1993 A Szent László-legenda középkori falképei. Budapest.
- MALONYAY Dezső
 1911 A magyar nép művészete III. A balatonvidéki magyar pásztornép művészete. Budapest.
 1922 A magyar nép művészete V. A palócok művészete. Budapest.
- MÁNDOKI László
 1978 Bagol András faragványai Pécssett. Kaposvár, 265–270. /Somogyi Múzeumok közleményei, III./
- MANGA János
 1972 Magyar pásztorfaragások. Budapest.
- MNL
 1980; 1982 Magyar néprajzi lexikon 3. és 5. Budapest. (főszerkesztő: Ortutay Gyula)
- MORRIS, Charles W.
 1971 Writtings on the general theory of signs. The Hague – Paris: Mouton de Gruyter.
- MOSKOVSKY Éva
 1996 Házipari fajtékók Európában. In Kriston Vizi József (szerk.): Játék + Rend + Szerek (A facsigától a játékprogramig). Kecskemét–Budapest, 1996. 24–36.
- NAGYBÁKAY Péter
 1993 A ló a magyar heraldikában. Veszprém megyei Honismereti Tanulmányok, XV. 129–136.
- NAGYRÉVI-NEPPEL György
 1973 Huszárok. Budapest.

- NEMES Tamás
 1979 Egy XVI. századi dísznyereg restaurálása. Műtárgyvédelem 6: 157–170.
- PETTKÓ-SZANDTNER Tibor
 1931 A magyar kocsizás. Budapest.
- SABJÁN Tibor
 1991 Népi cserépkályhák. Budapest.
- SÁFRÁNY Zsuzsa
 1992 Egy téma változatai – „A vadász temetése”. Ethnographia, 3–4. sz. 240–251.
- SÁGVÁRI György – SOMOGYI Győző
 1999 Nagy huszárkönyv. Budapest.
- SÁGVÁRI György – SOMOGYI Győző – SZABÓ Péter
 2001 Honvédhuszárok. Magyar királyi honvédelvesség 1920–1945. Budapest.
- SEBEOK, Thomas A.
 1976 Contributions to the doctrine of signs. Bloomington: Indiana University Press
- SELMECZI KOVÁCS Attila
 2001 Nemzeti jelképek. Budapest.
- SOLYMOSSY Sándor
 1915 „A vadász temetése” – egy népszerű kép származástörténete. Ethnographia, XXVI. 232–255.
- SZACSVAY Éva
 1996 Üvegképek. Budapest.
- THOMPSON, Jon – GOMBOS Károly – G. FARKASVÖLGYI Zsuzsa
 1985 Ázsiai nyeregtakarók, Nicolas M. Salgó magángyűjteménye – Sammlung asiatischer Satteldecken des Sammlers Nicolas M. Salgo – Asiatic Saddle-covers from the Collection of Nicolas M, Salgo. Szombathely.
- VIVAT HUSSAR
 1990 Revue de l'Association des Amis du Musée International des Husards. N. 25. Tarbes.
- VOIGT Vilmos
 1977 Bevezetés a szemiotikába. Budapest: Gondolat.
- WEINER Piroska
 1981 Faragott mézeskalácsformák. Budapest.
- ZACHAR József
 1984 Idegen hadakban. Budapest.
- ZACHAR József (szerk.)
 2000 A magyar huszár. Budapest.

Babári Netti (Cédrus-nívódij), Gráfik Imre, Kisslaki László, Kurucz Attila, Lukács Zsolt (fordító), Ruzsicska Mária, T. Ágoston László anyagai a Cédrus Művészeti Alapítvány Lórol - Lóral címmel meghírdetett pályázatának legjobb pályamunkái.

Oláh Tamás

Katyn

Andrzej Wajda édesapjának emlékére

Látom a hódítók céltudatos,
összehangolt munkáját,
kiknek vadállatöszönt jelölt ki a Kreml,
az eszme kiszolgálóinak
fegyver ragyog kezükben,
hogy álmokat temetve támadjanak az értelemre,
nem tudják, hogy őket ugyanilyen
precízen koreografált, parancstól riadt mozdulat
küldi majd a kocsonyás csendbe,

látom a soron következőt,
a félelem veszett fényét szemében,
aki az imából csak egy sort mormolhat el,
mert egy másodperc múlva már éneklő sebe
nyit utat a bizonyosság előtt,

látom a vascsúszdán,
ahogy a vér szagában szelíden omlik alá a test,

látom az egymásra hajigált,
idegsejtekbe írt emlékek zuhanását,
a tudás erőszakos kitörését,
az arcokon maradt gyeplőre fogott csodálkozást,
a buldózerrel rájuk tolt laza földet,

látom a gyermekarcú szőke tovarist,
amikor elkéri az őrnagytól az órát,
keze mohón kap utána,
s szájából lángok virágoznak ki,
látom az őrnagyot, aki mielőtt átadja
még megnézi mennyit mutat,
s nem tudja, a ketyegő szerkezet
nemsokára azt mondja majd:
konyec,
megtöröli láztól izzadt homlokát,
és fázósan húzza össze magán a katonakabátot,
még abban reménykedik új napot ellik majd a holnap,
s ahová kísérik melegebb lesz,
s kegyesebb a győztes,

látom az ór lelkétől megváló,
 iszonyodó nézését,
 nem érti, miért ölni jött a világra
 halandóként,
 miért van ujjához parancs-madzag kötözve,

de közējük állni neki sincs mersze,

a feltépett tüdejű Nap,
 mint alvadt vérdarabokat köpi ki,
 a magasba nyúló fák közt,

az utolsó perccel versenyt futó sugarait,
 remete szél fésűli a katyni erdő sörényét,
 zöldjében szétárad a magányos,
 hideg némaság,

amikor a rabkocsiból kilép még nem neszeli a bajt,
 felnéz az égre, az átmeneti csönd megnyugtató,
 de a gyáva mozdulat a fegyver ravaszára fut,
 csattan a zárszeg,
 aztán egy barbár hang és apró villanás,

a gyorsuló fémmel ütközik az utolsó gondolat,
 a végső fény von mindent egyformává,
 de nincs már érzékeny érzékszerv,
 amely felfoghatná,
 az egyéni múlt, a pótolhatatlan verten elpihen,
 a golyó kerek, szinte szabályos lyukat fúr
 a koponyába,
 áthatol az ártatlanság központján,
 s mindörökké kioltja az öntudat tüzét,
 dermedt lélegzetéből pára
 nem hatol többé a térbe,
 kiömlő meleg vérét sem érzi már,
 de a szíve talán még dobban egyet,
 s a világ kihátrál a félhomályba,
 a tér merev síkokban szétterül,
 a tehetetlen mozdulat
 hazátlanul hull a senki földjére,

*pihensz idegen vidék ölében,
 közönnyel száműzötten,*

kabátgomb,
 szemüveg,
 fém cigarettatárca,
 rózsafüzér,
 mind megmarad,
 a katonafeleség kezében
 a kis notesz nedves lapjain
 még olvashatók a sorok,

néma torkok, tüdő-ágkoronák,
 szürke sejtek gubancai,
 kivérző lélek az agyban,
 piros vesék kútjai, erek indái,
 mind, mind gyorsan bomló anyag,
 szétesnek a sejtek milliárdjai,
 nem moccan többet az akarat,
 elhal az ivarsejtekben a szaporaság,
 a növekedés csak a körömbe, hajba tolul,

a felejtés szövetkezik a múltó idővel,
 a bizonyosság lassan fátyolossá válik,

a hazugság kővé szervül,
 s a tettesek nyomát belepí a fű...

s nekünk továbbélőknek
 vajon mit ad majd
 a hatalomra éhes szenvedély,
 figyelhetsz előre-hátra,
 jobbra-balra s tudhatod, hogy
 a félsz csengő-zaja,
 vagonzár csattanása
 ismétlődő hang lehet megint,
 s ha minket is magába vesz a föld
 ki ássa majd csontjainkat ki
 idegen ég alól,
 a hosszú hallgatásból...

Lászlóffy Csaba

LéleKzek

Eljutni *odáig*. Nem a szabadulás öröméért, hanem, hogy kifogástalan méltósággal tudd elviselni a bántásokat. Új, hangtalan nyelvet kellene találni, melyet csak te értsz (miután a közös nyelv nevetségessé vált s kudarc a vége a többszörösen összetett mondatok minden esélyének). A szorongatottság, ez a keresztülkaszul nyilallás-kínzatás (leterített farkasul érzed magad) csak fokozza az elbizonytalanodást. Az lesz az igazi – persze csak gondolod –, a „*totál*” elszemélytelenedés, midőn nem jön válasz, mivel a kérdések is fene-rég elmaradtak.

Meg-
 nyugodni?
 Tudtok-e rá mód-
 szert? Egy piaci légy
 vagy egy piaci motor ber-
 regni kezd. Éjszaka pedig a
 szúnyogokénál kellemetlenebb,
 véresebb attrakciók! Már süllyed
 az ágy, de te még lövelled belém a ful-
 lánkok mérgét. Közben a bőrápoló
 fojtogató illata; fűrnám
 mind mélyebbre a
 fejemet, de már
 a föld alatt
 vagy
 ok.

Zátonyon

Aki a táj alakját ölti fel
 akit a falás és emésztés kétes
 tartományában felejt egy falánk
 óra aki a megalázó büntudat
 föld alatti járataiban bujdokol
 aki az álom birodalmában
 felszáll egy túlsúfolt vonatra és
 minden elsuhanó állomás élelmiszer-
 üzlete előtt hosszú emborsorokat lát
 amilyenekben eltöltötte a fél életét
 aki a történelmen átosonva vékony
 kévéket kötő árnyak közt imbolyog
 üres sütőkemencék és kihalt
 fatornyos templomok körül
 aki mint ostoba társaságban
 csak évődik az önfeláldozás vagy
 önfeladás magasztos gondolatával
 akiben mint kellemetlen szálka szinte
 mindig másképpen állnak meg a dolgok
 akinek a legkézenfekvőbb valóság
 az egyedüllét s mint mozdulatlan üres
 falhoz csapódnak hozzá az örömök
 aki miközben országos zendülés tört ki
 bebocsátásért könyörög egy helyi érdekű
 mennyország kapuján aki gyermekkori
 sebhelyeit elvakarva anyuci és apuci után
 kiáltoz aki az óceán hullámain lovagló
 fürdőzők közt a színes képernyőn magára ismer
 és számon kéri az időtől a tengerparti homok-
 zátonyon felejtett fekete-fehér lábnyomait
 aki képtelen eldönteni hogy vágyakozása
 valamennyi vetkőző nő után (a halott
 szeretőket is beleértve) megéri-e az áldozatot
 aki kimegy az ócskavas-temetőbe és körül-
 néz: „ki veti meg vajon az ágyamat?”
 aki -----

Profán ballada a kétes örökségről

Az elmúlás előtt már (mímeled bár?)
 nem osztozkodsz velem, mert nincs közös
 vagyonunk. Emlékeink régi raktár-
 világa roskatag hodály, ködös
 és levegőtlen; átvészelni benne
 azt a keveset, ami hátravan (?) –
 nem én volnék, ki válogatós lenne,
 s nem te, aki jövőnkért nyugtalan.
 Halántékom mögül mint vad hiúz
 kiles még rád az ősi bujaság;
 posztmodern polgárnóként te „ne nyúzz!”
 kiáltással állod (nem a csatát)
 szavad, hogy: hol a mámor már nem él,
 ha van is lyuk, nem fut a kisegér.

Ugró Miklós

Képzelt riport egy valóságos versenynapról

A riportban szereplő személyek (a lovak is!) Sipos Tamás és szerénységem kivételével a képzelet szülöttei. Ha valaki mégis önmagára ismer, az vagy ne járjon lóversenyre, vagy ne olvasson újságot, vagy örüljön neki.

*

Négyszáz forint nem nagy összeg, de nekem pont elég egy versenynapra. Érett megfontolás után úgy döntöttem, hogy csak két futamban fogok játszani. A kétszer hatvan forint annyi mint százhusz, a maradékból megiszom egy-két sört vagy fröccsöt. Remek szombat délután vár rám. Alig lépek be a bejáraton, azonnal belebotlom Gyuriba. Gyuri kicsit hebeg, és sokat dohányzik. Látszik rajta, hogy szívből örül nekem.

– Te, Gabikám, hogy is hívnak...

– Miklós.

– Na, ez az. Mikikém, hogy megy?

– Még el sem kezdődött a verseny, ahhoz képest jól.

– Ja, hülye vagyok. Te, Gabikám, vagy hogy is hívnak, van egy cigaretta?

Gyuri udvarias ember, először tesz egy tiszteletkört, csak utána kér cigit.

– Itt van, vegyél.

– Te, Gabikám, vagy hogy is hívnak, a hatost mondták az elsőbe.

– A Lütyökét?

– Azt, a hatost... Lütyökének hívják? No, azt mondták.

– Nem érdekes, az első futamban nem játszom. Iszol egy fröccsöt?

– Igen, köszi, Mikikém vagy Gabikám, vagy hogy is hívnak, egy fröccsöt, szóval a hatost, azt mondták.

Kortyolom a fröccsöt, ez belefér a keretbe, közben elgondolkodom. Szegény Gyuri még életében nem talált el egyetlen lovat sem. Viszont mindig lelkesen szól, hogy mit mondtak neki. Hogy ki vagy kik, azt nem tudni. Ám, ha jobban belegondolok, olyan nincs, hogy valaki soha ne találjon el semmit. Ez a Lütyőke nem is hülyeség. Leveszem előre, elég nagy meglepetés lenne, de van a lóban képesség. Alá játszom azt a négyet, amit tippeltem. A kassza felé bandukolva felmerül, hogy a négy tippelt nem jó; ahhoz, hogy Lütyőke nyerjen, az esélyeseknek hibázni kell, és akkor bárki ott lehet a placcon. Inkább mezőnyözök, az egy kiló, de ha bejön, kaszálok, ha meg veszítek, még belefér a keretbe.

Lemezőnyözöm Lütyökét, a lelátó felé tartok, ám akkor megállít a „nyú-jorki emberünk”. Valaha lovász volt, elég jó tippet tudott, ezért kapta a fedőnevét.

– Te, bajszi, figyelj csak! A Zubek ma egész nap nyomni fog.

A Zubek egy segédhajtó, de a fakezüek fajtájából. Jó esetben két versenyt nyer egy évben.

– Hát, ha nyomni fog, akkor hallhatjuk a nyögéseit.

– Hülye vagy, bajszi, mondom, hogy mindennel igen!

– Honnan veszed ezt a baromságot?

– Holnap lesz a házassági évfordulója. Kell a lé. Érted már?

– Értem. Iszol egy fröccsöt?

– Nem. Tisztán iszom.

Még el sem kezdődött az első futam, már elment kétszáz forintom. Nem baj, úgyis csak a harmadik meg a hetedik futamban akarok játszani, arra megvan a százhusz, plusz Lütyőkével nyerhetek. Nem nyerek. Lütyőke jó kilencedik, jött a papír, de nem érdekes.

A megszokott páholyba megérkezik Győző és Andor. Mindketten újságírók. Győzőnek van néhány lova is a pályán. Természetesen azonnal leme gyünk a büfébe megtárgyalni a várható eseményeket. Győző kérdi, hogy mi a meglátásom a harmadik futamra.

– Tikkadt, Palimadár, Ücsörgő, meg esetleg a ZubeK a Rémvirággal. Azt mondták, a ZubeK egész nap nyom.

Andor persze elkezd röhögni.

– A ZubeK az állandóan nyom. Húsz éve már minden futamban csak nyom.

– De... – szeretném továbbadni az információt a házassági évfordulóról, ám Andor nem kíváncsi ZubeKre semmilyen formában.

– Hagyd ezt a hülyeséget. A ZubeKre nem fizetnek. Eddig sem fizettek, ezután se fognak. Kész.

Győző szólal meg:

– A harmadikban nyer a lovam.

Értetlenkedem.

– A Pántlika? Most jön ki sérülés után. Szerintem semmi esélye.

– Beszéltem a Bandival, azt mondta, repül a ló, úgyhogy megpróbál nyerni vele.

A harmadik futam előtt melázok kicsit a kasszánál, majd úgy döntök, hogy nyerőnek játszom Győző lovát, Pántlikát, meg persze a ZubeKet, helyre meg a magam választotta három

lovat. Leveszem hármás befutóba is, pont kétszáz forint, de nem eshetek ki.

Pántlika tényleg repül, biztos nyerőnek látszik, amikor nagy durranással kilukad a kocsikerék gumija, a ló megijed, átgaloppozza a célt. ZubeK hajt, mint az örült, persze csak hatodik. A befutó? Tikkadt, Palimadár, Ücsörgő. Az én három lovam. A két befutó ezerhatszáz forint. Átkozom magam, hogy miért nem azt játszom, amit elterveztem, de késő bánat. Akkor kérem kölcsön az első ezrest. Elindulok a tévéközvetítő szoba irányába, de összetalálkozom Zsiga bácsival, aki megnyúlt képpel, kicsit zavarodottan kóvályog.

– Mi baj van, Zsiga bácsi?

– Palimadár, Tikkadt voltam.

– Nem vette vissza?

– Tudod, hogy soha nem veszem vissza.

Tudom. Zsiga bácsi már-már legendás alak. Hatvan-egynéhány éve minden versenyen kint van. Az a hír járja, hogy mindig csak egy tikettet vesz, nyerő, mögé a placc. Tíz forintért játszik, soha többért.

Megérkezem a közvetítőszobába, drága öreg barátomhoz, Sipos Tamáshoz. Székely Pista most nincs jelen, hiszen hajt az ötödik futamban, az amatőrök között, arra készül az istállókban. Különben együtt közvetítenek Tamással. Sipos úr szeme felragyog, amint meglát, és azonnal tájékoztatja a fogadóirodák közönségét, hogy megérkeztem, én, a legkiválóbb újságíró, a legnagyobb turfszakértő és a legjobb barát.

Zavarban vagyok, de jólesik. Tamás leteszi a mikrofont, és hozzám fordul.

– Drága Miklósom, mit játszol a negyedikben?

– Ebben nem játszom.

– Arra gondoltam, hogy vegyük le közösen, hármas befutóba az egyest előre, mögé az ötös mezőnyt oda-vissza, meg az ötöst előre, egyes mezőnyt oda-vissza. Az két-kétszáz forint.

Van nálam pénz, most kértem, miért ne. Belemegyek a dologba, de a kasszánál befutóba is lejátszom az egyest és az ötöst a mezőnnyel, meg az egy-ötöt is oda-vissza. Persze a hatos nyer, az egyes a második, az ötös harmadik. Nem nyertünk egy fillért sem.

Az ötödik futam előtt Győzővel és Andorral lemegyünk a büfébe, megiszom egy sört. Egyszer csak valaki hebegni kezd a hátam mögött.

– Te, Gabikám, vagy hogy is hívnak, van egy cigarettád?

Megjött Gyuri.

– Van, csak azt áruld el, hogy mit szívsz a hét azon napjain, mikor nincs lóverseny...

– Most haragszol, Gabikám, vagy hogy is hívnak. Azt mondták, hogy nyer a kilences, a kilencest mondták.

Szegény Gyuri nagy természetbarát. Minden futam előtt beviszik az erdőbe. Nem is tudom, miért nem alapított még egy környezetvédő pártot.

– Jó van, Gyurikám, ha nyer a kilences, válják egészségedre. Iszol egy fröccsöt?

– Igen, egy fröccsöt, de nincs egy húzasod?

Adok neki egy húszast, van még pénzem, most kértem nemrég, ebben a futamban úgysem játszom.

A kilences általános elképedésre hosszakkal nyer. Kvóta a csillagos ég. Legalább Gyurinak megvan, vehet magának cigarettát. Kérdem is tőle később:

– Na, benyúlták?

– Képzeld, Gabikám, vagy hogy is hívnak, kértem a kilencest tétre, hely-

re, de a kasszás a tizenhármast adta. A tizenhármast adta a kilences helyett.

– Nyilván félrehallotta.

Szegény Gyuri, reménytelen. Megiszunk még egy fröccsöt, közben oda-sündörög mellém egy roppant szakadt fiatalember.

– Te öreg, adj egy kilót, ha megjön a nyugdíjam, megadom.

– Persze, csak éppen még negyven év van a nyugdíjadiig.

– Jó-jó, de addig leszázalékolhatnak!

No igen, a hülyéket leszázalékolják, előbb-utóbb engem is. A hetedik futam előtt Samukával találkozom. Samuka végtelenül kedves, jó haver, megszállottan kisegít a Rónai istállóban, neki magának is van lova. Most éppen haragszik rám.

– Mikikém, azért azt nem kellett volna írnod!

– Mit?

– Azt, hogy a Szucsong Herceget doppingolták!

– Én ilyet egy szóval nem írtam. Azt írtam, hogy Szucsong Herceg minden előzmény nélkül, rekordját megjavítva, váratlanul nyert, és ezt nem lehetett kitalálni.

– Jó, nem lehetett kitalálni, de akkor sem doppingolt!

– Samukám, hidd el, fel sem merült bennem, hogy doppingolt.

– Ha nem merült fel benned, akkor nem kell ilyet írni.

Megadom magam, inkább másra terelem a szót.

– Nálatok mi van az istállóban?

– Most fut majd a Jóvátétel, figyelj oda rá.

– Öreg már szegény, valaha jó volt, de semmi esélye.

– Na-na, csak figyelj meg az öregget, meg, mint a villám.

– Nyerni fog?

– Azt nem mondtam, csak figyelj rá oda.

Megyek a kasszához. Itt van ez a Jóvátétel, aztán Zubek is hajt Nyakravalóval. Ám hagyom a fenébe, maradok annál a három lónál, akiket játszani akartam. Zsineg, Tanítónő, Morbid June körbe. Hatvan forint és kész. A start után Nyakravaló ugrik, egyből kidobják, Jóvátétel is bizonytalanodik, vagy negyven méterrel lemarad. Ezt jól csináltam, állapítom meg magamban. A célegyenesbe Tanítónő fordul először, mögötte Morbid June és Zsineg. A többiek leszakadva. Elégedetten hátradőlök, ám ekkor a homályból kibontakozik Jóvátétel, és veszett iramban kezdi ledolgozni hátrányát. Már megelőzte Morbid June-t és Zsineget, szinte szárnyai nőnek, úgy jön, pont a célban elkapja egy orrhosszal Tanítónőt is. Megint vesztettem. Megyek, megiszom egy sört. A büfében Zsiga bácsival találkozom. Az öreg büszkén kihúzza magát, szinte ragyog a boldogságtól és az elégedettségtől.

– Megvolt, Zsiga bácsi?

– Száz-százért van befutóm, és háromszor a hármasm!

– De Zsiga bácsi, egy darab tízforintos tiktetből?

Úgy néz rám, mintha most jöttem volna Veér András rendelőjéből.

– Ha Tanítónő nyer, háromszázért van befutóm, és hétszer a hármasm.

Így omlanak össze a legszebb legendák. Akkor kérem kölcsön a második ezrest.

Ingázom a páholy, a kassza és a büfé között. Játsszom favoritokat, játszom kontrákat. Gyurinak adok egy fél doboz cigarettát. Győzővel és An-

dorral megiszom még néhány sört. Később áttérek a konyakra. Zubek lova kitör a kanyarban, alig tudja megfékezni. Sipos Tamással ismét játszunk közösen. Gyuri újabb cigarettát kér, és közli, hogy a hetest mondták neki. Nyújorki emberünk továbbra is tisztán issza a bort, és töretlenül kitart Zubek mellett. Zsiga bácsi újfent megnyúlt arccal ül, mert nem vette vissza. A konyak mellé kávét is iszom. Beszélgetek, tippet adok, tippet kapok, néhány embert meghívok egy italra, néhányan meghívnak egy italra.

Eljön az utolsó futam.

Összeszámolom maradék pénzeimet, pont százhusz forint, ebből négy lehetetlen lovat megkeverek. Nem is játszottam rosszul. Az én négy lovam a második, a harmadik, a negyedik és az ötödik. Csak az a baj, hogy Zubek nyer egy utcahosszal. Őt most nem játszottam. Mondom is Győzőnek:

– Pedig tudtam, hogy kell neki a pénz, hiszen házassági évfordulója van.

– Kinek?

– Hát a Zubeknek.

Győző értetlenül néz egy darabig, majd felvilágosít.

– Te, én jól ismerem a Zubeket, és bizton állíthatom, hogy nőtlen.

*

Vasárnap délelőtt már vagy ötöd-ször néztem át a galopp turfot. Osztok, szorzok, számítgatok, mérlegetek. Kétezer-négyszáz forintot veszek magamhoz. Két ronggyal tartozom. Érett megfontolás után úgy döntök, csak két futamban fogok játszani, az százhusz pénz. A többiből megiszom egy-két sört vagy fröccsöt...

Balczó András

Sokszor elszálltam így

A háború alatt, pontosan 1944–45 fordulóján Nyíregyházán éltünk, és onnan egy 10-12 kilométernyire lévő tanyára mentünk szüleimmal, édesanyám, édesapám, két testvérem és én. Ott, a tanyán a családnak volt egy csikaja, tehát lova és kiscsikó, és nekem, a hatéves gyereknek az volt a sirámom, hogy vigyük haza, vigyük magunkkal ezt a csikót, mert nekem nagyon tetszett, és nagyon vonzódtam hozzá. Kérdezték a szüleim: „De hát, Bandikám, hová tegyük azt a lovat ott benn Nyíregyházán?” Én azt mondtam: „Tartsuk a fürdőkádban.” Nagy nevetés volt persze. Aztán tizenégy, tizenöt éves korom határán, tizenöt éves koromban a nyíregyházi metodista papnak a fia barátom volt, most is az. Lómániás gyereknek született, hároméves kora óta csak lovakkal foglalkozott, csak azt rajzolta, mai napig is csak lovakkal foglalkozik. Ment mindenhová, ahol lóval találkozhatott, simogatta, lapogatta, ha lehetett, felkapaszkodott rá, és hát ment ő és mentem én is, és ugyanígy felkapaszkodtam a ló hátára és volt vonzódás, kialakult a vonzódás a lovak iránt.

Nyíregyháza környékén, a közelében volt egy fedezettő állomás, ahol tíz mén állt, a környékbeli gazdák oda hozták a kancáikat befedeztetni. Oda jártunk a barátommal, dolgoztunk, segítettünk, kitrágyáztunk, bealmoztunk, etettünk, itattunk, lovat pucoltunk és ennek ellenében lovagolhattunk. Rendszeresen jártam oda lovagolni tizenennyolc éves koromig.

Öttusázás szándékával Budapestre kerülve végleg szoros lett a lovakkal a kapcsolatom. Általában hetente három lovas edzés volt, kedd, csütörtök, szombat, mindig belovagoltunk egy lovat ilyen alkalmakkor. De aztán sűrűbb lovaglási akcióim is voltak, amikor mindennap három lovat lovagoltam be. A lovaglás nekem soha nem volt munka, hanem mindig kikapcsolódás, élvezet, gyönyör, szórakozás, azzal együtt, hogy sérülésekkel is járt a lovaglás, a versenyzés.

1956-ban még olyan volt az öttusában a lovaglás, hogy nem leverhető akadályt kellett átugrani, hanem fix akadályokat. Hosszú, 3-4000 méter hosszú pálya, azon sok fix akadály, és nem lehetett leverni a rudat, hanem ha baj volt, akkor repült a ló is meg a lovas is. Én nagyon sokszor elszálltam így. Akkortájt, de lehet, hogy később sem, félelemérzet nem volt bennem. Mivel a versenyre időre kellett futni. Előre, mint a töltény...! Bizony sok bukás származott belőle, kulcsontom eltörött, könyökcsontom eltörött, bordáim törtek, apróbb agyrázkódások előfordultak, de az, hogy ne folytassam az öttusát vagy emiatt szakadjak el a lovaglástól, az soha nem vetődött fel bennem.

Aztán 1978 januárjától 1983 őszéig mint belovagló tevékenykedtem az öttusaistállónál, ami azt jelenti, hogy napi öt lovat kellett belovagolnom (belovagló az, aki a lovakat az edzésre és versenyzésre alkalmassá lovagolja). Ez is olyan munka volt nekem, ami öröm, mert lóval kellett foglalkozni, lovagolni kellett. 1983-ban az öttusasporttal felhagytam. Illetve már korábban a sportvezetés szakított énelem. Tíz évig hiába vártam, hátha olyan feladatot kapok az

ötthasportban, ami által helyemen lehetek. Vártam, de hiába, hogy versenyzésem után talán alkalmaznak olyan munkakörben, ahol valóban hasznomat vehetik. Mivel se párttag nem voltam, se más módon nem gazsuláltam, nem nyertem alkalmazást szövetségi kapitány tisztségben, hogy a sportágban szüksegeset megcsinálhassam. Abbahagytam a várakozást, és a belovagló állásomat is feladtam. Azóta nincsen számottevő kapcsolatom a lovakkal. Ha lovakat látok, feltolulnak az emlékek, de fájdalmas nosztalgiaérzés nincs bennem.

E számunk szerzői

- Babári Netti** (1975) – környezetmérnök, Ecser
- Balczó András** (1938) – a Nemzet Sportolója, Budakeszi
- Borbély András** (1983) – költő, szerkesztő, egyetemi hallgató, Budapest
- Ifj. Bozsi József** (1981) – sportújságíró, Budapest
- Dede Balázs** (1986) – egyetemi hallgató, Budapest
- Elek Szilvia** zongora- és csembalóművész, zeneszerző, író, szerkesztő
- Gerliczkiné Schéder Veronika** (1979) – főiskolai adjunktus, Nyíregyháza
- Gráfik Imre** (1944) – etnográfus, muzeológus, Szombathely
- Győrei Zsolt** (1970) – drámaíró, dramaturg, műfordító, Budapest
- Hecker Walter** (1937) – hippológus, egyetemi magántanár, Budakeszi
- Izslai Zoltán** (1933) – költő, kritikus, Budapest
- Józsa Árpád** (1982) – egyetemi hallgató, Budapest
- Kelemen Erzsébet** (1964) – író, költő, drámaíró, középiskolai tanár, Debrecen
- Kisslaki László** (1946) – szabad foglalkozású, Steinbach (Németország)
- König Róbert** (1951) – grafikusművész, Budapest
- Kurucz Attila** (1968) – lótenyésztő, Miske
- Lang Ádám** (1984) – egyetemi hallgató, Budapest
- Lászlóffy Aladár** (1937) – költő, író, Budapest
- Lászlóffy Csaba** (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár
- Lelkes Mária** (1948) – iparművész, Budapest
- Ligeti Éva** (1954) – tanár, Szolnok
- Lukács Zsolt** (1971) – műfordító, egyetemi hallgató, Ljubljana (Szlovénia)
- Márton László** (1959) – író, drámaíró, műfordító, Budapest
- Matolcsi Balázs** (1971) – tanár, műfordító, Diósjenő
- Mező Hajnalka** (1978) – szociálpedagógus-művelődésszervező, Győr
- Nagy Katalin** (1951) – kutató, műfordító, Budapest
- Nagyatádi Horváth Tamás** (1974) – szabad foglalkozású, Zámoly
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros, költő, Tapolca
- Oláh Tamás** (1944) – költő, szerkesztő, tanár, Budapest
- Ruzsicska Mária** (1943) – író, újságíró, Budapest
- Szegedi Kovács György** (1959) – költő, Sárszentmihály
- T. Ágoston László** (1942) – író, újságíró, Budapest
- Tari Gergely** (1988) – egyetemi hallgató, Szeged
- Ugró Miklós** (1953) – újságíró, Budapest
- Vasy Géza** (1942) – irodalomtörténész, kritikus, Budapest
- Vinklmann Attila** (1970) – tanár, Szentlőrinc

Ifj. Bozsik József

Criolloháton Kubában

2007. október, a Karibi-térség legnagyobb szigete

Aki a lovak szerelmese, csak az tudja igazán, milyen is az az érzés, amikor a lovastudás egy fokkal fejlődik az emberben. Családommal több évtizede foglalkozunk lovakkal, elsősorban fogathajtással. Többször tanultam-tanítottak lovagolni is, ám több mint negyed évszázadnak kellett eltelnie és tízezer kilométert utaztam ahhoz, hogy igazán élvezni tudjam a lovasélet legnemesebb módját, azaz a lovaglást. Megérte.

Úton-útfélen lehet hallani arról, hogy a magyarság jelen helyzetében nem érdemli meg az egykoron oly fényesen csengő lovas nemzet titulust. Bár vannak különféle látszatintézkedések, mint a nemzeti lovasprogram vagy a beharangozott többmilliárdos állami fejlesztések a lovaságzatban, ám a tények mást mutatnak: a lóverseny teljes leépítését, állami méneseink elsorvasztását, nemzeti értékeink elkótyavetyélését. Jómagam 1984 óta szinte az összes fogathajtó világbajnokságon részt vettem, az összes lovas világtékon jelen voltam, és valahogy együtt nőttem fel a hazai állami lovaságzat leépülésével, a magánlovardák rohamos szaporodásával. Külföldi útjaim során láttam, hogyan hagynak el bennünket a lótenyésztés területén először talán a svédek, majd a németek, hollandok, belgák és mára a szlovének, szlovákok, csehek, sőt a románok is. A tudás márpedig nem hagyott el minket. Fényesen bizonyítja ezt Lázár Vilmos pályafutása, akinek tehetsége ma is egyedülálló a világon, ám az aranyérmeket az elmúlt években más országok lovainak köszönhette. Mindezek után meghökkenőek voltak számomra egy tengerentúli utazás tapasztalatai. Kuba is megelőzött minket – vagy talán mindig is előttünk járt?

Amikor leszállt a gép a havannai repülőtéren, és végimentünk a város főutcáján, mintha visszamentünk volna az időben. Ötven év átlagkorú járművek – köztük magyar Ikarus buszok is –, macskaköves utak és fogatok, lovak szinte mindenütt, az emberek arcán pedig boldog kiegyensúlyozottság.

A kubai lovak fajtájukat tekintve figyelemre méltó kis criollo lovak. A criollo típus, mely magában foglalja többek között a Peruvuan Pasos, Paso Finos és spanyol musztáng fajtákat, a spanyol Berberék és Jennetek leszármazottai, de már a gyarmati Újvilág egyedülálló olvasztótégelyében jöttek létre. (A criollo egy gyarmati kifejezés, azokat az embereket definiálja, akiknek felmenői spanyol vidékről származnak, de ők maguk már az Újvilágban születtek.) A gyarmatok nem éppen kegyes környezetének egy kivételesen erős típust kellett létrehozni, mely ellenáll a kimerültségnek, fáradalmaknak és betegségeknek, alkalmas hatékony takarmányozásra akár a legzordabb, sűrű, bozótos erdőben vagy ingoványos, mocsaras területen. A fejükre jellemzőek az egymástól távol ülő szemek és a finom pofa.

Egy tapasztalt fogatló ára Kubában egy ottani átlagmunkás éves keresetének felel meg. Az 1990-es évek során, a szocialista Kuba legrosszabb,

terméketlen éve alatt a lovak még inkább értékesebbé váltak – extrém, de inkább szürreális mértékű igényeket ösztönözve.

Abban az időben a farmerok és a campesinók (hegyvidéki nép) ahhoz folyamodtak, hogy közvetlenül a házukig bevigyék a lovaikat, hogy megvédhessék őket a tolvajoktól. Ekkoriban megesett, hogy a gyarmati házak felül nyitott udvarának közepére hozták be a lovakat, gazdájuk a tornácon tért

nyugovóra egy machetével, hogy az értékes állatot megvédelmezze. Az ínséges idők múltán az udvarok már nem szolgáltak többé istállóként, hanem inkább a ház mögötti hegyoldal legelőire kaptattak fel a lovak.

A tízórás repülőutat kipihenve a második napon egy tizenhárom fős kisebb csoporttal érkeztünk meg a világ egyik legszebb természeti tájegységére, a Vinales-völgybe. Előzetes programunkat még otthon átfutva alig vártam ezt a napot, hiszen lovaglás is szerepelt rajta. Az ország egyetlen lovardája a fővárosban, Havannában van, így nem csodálkoztam, amikor kiderült, hogy ez bizony túralovaglás lesz. Buszunk egyszer csak megállt, majd az idegenvezető közölte velünk, hogy ettől a ponttól lóháton megyünk tovább. A csapatból egyedül én ültem az életben egynél többször lovon, így érdekes kezdett lenni a kirándulás. Pontosan tizenhárom ló állt velünk szemben, felnyergelve, felkantározva. Az idegenvezető segítségével abban merült ki, hogy választhatott mindenki magának egy lovat, és irány a hegyek! Végigfutott bennem a választás lehetősége, hogy egyáltalán melyik állat éri meg a másfél órás utat a legközelebbi megállóig, így esett a szemem az egyetlen tarka állatra, amely elég jó kondíciónak örvendett. Egy pillanat alatt felugrottam a nyeregbe, az út mellett látott pár esztendőes gyerekek mutatványát utánózva, akiknek ez az állat a legtermészetesebb közlekedési eszközük. Fentről néztem végig, ahogy kis csapatunk többi tagja erőteljes küzdelemben felkerül, majd a másik oldalon ugyanazzal a lendülettel le is pattan a lovacskákról. Végül elindultunk. Ki hogy tudott, folyamatosan biztatva alkalmi közlekedési eszközét, a vérbeli kubai criollót.

A criollók kis termetűek, vaslábakkal, vasgyomorral rendelkeznek, és olyan intelligencia birtokában vannak, mely már-már nyugtalanító. Csakugyan, a Latin-Amerika kreol lovairól szóló tanulmányok így jegyzik a típus központi ismertetőjeleit: tekintélyes keménység, hasonulási képesség a takarmányozás bármely típusához, ellenálló képesség a fáradtsággal szemben és az erőnlét gyors visszaszerzése. A faj ugyancsak figyelemreméltó élettartammal és magas termékenységgel bír. Ezek tudatában egy teljesen kezdő lovasnak is tökéletes élményt tud nyújtani egy ilyen ló, rögtön terepen, lovarda, feszítőzabla nélkül, mint több évszázaddal ezelőtt.

Beszédbe elegyedvén a túravezetővel egy érdekes kérdésemre érdekes választ kaptam:

„Azt akarod tudni, mikor pofoztattuk ennyire helyre a természettel, amit az üzleten elveszítettünk? Azok a fajták, mint az arabok, melyeket elköltöztettek

azokból a sivatagi közösségekből, melyek létrehozták őket, mostanra főleg finom csontozatú, mutatós külsőt nemzenek, talán a természetes keménységük kárára. A mi lovaink úgy néznek ki a semmittevésük perceiben, mint akik kellemetlenül érzik magukat, és láthatóan új erőre kapnak reggelente, amikor felszerszámozzák és befogják őket a napi munkára.”

nem ismeretlen számukra. Úgy tűnik, mintha levegővel táplálkoznának, vagy inkább semmivel, de egyébként a legelőkről és folyóvízből nyerik táplálékukat. Ottjártunkkor is derékig érő, zöldellő legelők borították az utak mentét több száz kilométeren keresztül.

Közben pedig kicsi karavánunk megtette az első fél órát, bár kissé ijedten néztem hátra, mennyien is maradtunk a kezdő csapatból. Láss csodát: derűs emberi arcokat és elégedetten prüsszkölő lópofákat láttam mindenütt! Mindenki fent maradt, csupán az egyik hölgy cserélte le lovát a túravezető patására, mivel nem ért a lába a kengyelig, és azt állítani egyébként egyiket sem lehetett.

A kubai lovak egy héten hat napot dolgoznak, fogatot húznak vagy szántanak. Vasárnaponként engedik a lovakat kószálni a folyók környékén kora estig, amikor is leküldik a gyerekeket, hogy szedjék össze őket. Senki se tudja pontosan, mennyi ló él Kubában, de az egy főre jutó állatok száma a világ élmezőnyében lehet. A világ legszebb természeti adottságú szigetén nincs alapfajta vagy alapos családfa. Más nemzetek criollo lovainak származása

jobbán dokumentált. Például Argentínában – hasonlóan más latin-amerikai országokhoz – egy mozgalom őrzi a criollok sértetlenségét, ez vezetett szelektív és genealógiai adatbázis megalapításához. Az adatok hiányosságának ellenére és az alattam ügető lovat szemlélve mégis nyilvánvaló, hogy a kubai lovak nem mondhatók korcsoknak. Felépítésben és vérmérsékletben felismerhető azonosságot mutatnak: körülbelül másfél méter magasak, a legtöbbjük súlya 320–410 kg közötti. A lovak nagy része – nem mind – közepes lendületű, de kevésbé hangsúlyozott paso járásmóddal bír, mint a Paso Fino vagy az argentin criollo.

Szinte fel se tűnt, de már egy órája haladtunk úgy, hogy a modern emberi civilizáció egyetlen vívmányába sem ütköztünk, még aszfaltúttal sem találkoztunk. 1990, azaz a szocialista kereskedelmi blokk meggyengülése óta Kubában különleges gazdasági feltételek tapasztalhatóak, az üzemanyag és a gépjárművek pótalkatrészei nagyon költségesek és nehezen szerezhetőek be. Ez vezetett oda, hogy megnövekedett a lovak használata a vidéki és városi szállításra egyaránt. Megjegyzendő, hogy itt a drága benzin más fogalom, mint Európában: literjének ára pontosan száz forintnak megfelelő konvertibilis peso. A kormány szabályozza és jogosítványhoz van kötve az állatok közlekedési

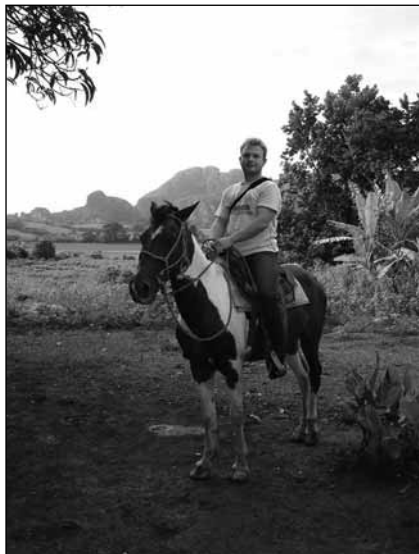
használata, sőt meghatározott limit érvényes a lóvontatásos közlekedési eszközön szállított utasok és rakományok súlyára. Itt ismeretlen látvány az, amit hazánk egyik főútján munkába menet mindennaposan tapasztalok: egy elég kis termetű, hónapok óta sánta póni húzza az egész pereputtyot, plusz a teli gumis kocsit. Többször szólunk már a hatóságoknak, de megfelelő törvények híján nem tudnak tenni semmit. Kubában 2000-ben tizenhatezer regisztrált

eszközt húzott ló vagy szamár. Néhány városban, mint a Granma tartományi Bayamóban, tradicionális nagy fakerekű lófogatok szolgálják a városi nép utazását, míg más területen, például Pinar del Rióban, lóvontatású, vaskerekű buszokra épül a tömegközlekedés. Az állategészségügy példaértékű. A betegségek vagy paraziták ritkán idéznek elő jelentős megszorításokat, Kuba jó állat-egészségügyi szolgálattal rendelkezik, mely könnyen elérhető. Amikor az embereknek problémájuk akad a dolgozó állataikkal, felveszik a kapcsolatot a helyi állatorvosi klinikával, és az ingyenes kezelés nyomban megkezdhető.

Délutánra megérkeztünk úti célunk kiemelkedő helyére, lovaink tulajdonosának farmjára. A házigazda frissen szedett banánnal és ananással kínált minket, de az elsők azért itt is a lovak. Spanyol tudásom meglehetősen szerény, így hosszas mutogatás és nemzetközi jelek használatával adta a tulajdonos tudtomra, hogy az általam kiválasztott lovacska éppen a kedvenc kancája és túralova, több lovának anyja. Ekkor segítségünkre sietett egyik útitársam, aki perfekt spanyol-angol fordítással egész jó kis beszélgetéshez segített a kubai kollégával. Elmondta, hogy a helyi lovasélet igen komoly reformok előtt áll. Törvénytervezet készült az elmúlt években, mely szerint a jövőben a lovak „csak” három- és húszéves koruk között használhatóak személyek vagy rakományok szállítására. Komoly szabályozás lesz továbbá, hogy nyolc ember vagy ötszáz kilogramm rakomány lenne megengedett lovan-

ként vagy öszvérenként. A szabályozások végrehajtása eltérhet a tájegységek szerint. A tervezet részletezi, hogy a lovak erejéhez mérten, a blokkolt kerekű kocsik rakodási szabályai hogyan változnak.

Kuba vidéki területein erős és büszke tradíció a lovaglás. Alapvetően lóháton járnak be a mezőgazdasági földek 35 százalékát elfoglaló farmokat a felügyelet céljával, ám a városiasodás magas szintje és a gazdaság mostani változásainak eredménye, hogy jelenleg a kubaiaknak csak egy kisebbsége lovagol. 1960 és 1990 között megnőtt az emberek igénye a motorizált közlekedésre, noha a városokban inkább az eredeti fogatok jártak, és a lovakat szórakozásra, farmerkodásra, hegyi szállításra is használták. Ebben az időben a lovak használatát inkább ódivatúnak tartották, elhanyagolták a nemzeti politikában és az oktatás minden szintjén. 1990 után a kubai kormány újra előtérbe helyezte az állati erőt. A vidéki területeken, a gazdálkodó emberek általánosan

az ökrök használatában gondolkodnak, ám a lovak fontossága folyamatosan nő. Több egyetemi tekintély jelzi, hogy ha egyszer az Egyesült Államok blokádjá feloldódik, és a gazdaság igazán lendületet vesz, a lovak jelentősége megszűnik, kivéve a különleges helyzeteket, mint például a farmerkodás és a hegyvidéki közlekedés vagy a turizmus. Addig viszont Kubában a lovak jelentősége folyamatosan nőni fog.

Ezzel a gondolattal fejeztük be az egész utazás számomra legfontosabb napját. El nem tudom képzelni, hogyan lehet Kubában egy-két hetet úgy eltölteni, hogy a varaderói luxus-szállodák halljánál messzebbre nem mennek a turisták. Nekem az ott eltöltött két nap is különleges élmény volt.

A sziget felét sikerült bejárnunk nyolc nap alatt úgy, hogy mindennap más helyen hajtottuk nyugovóra a fejünket. Ez köszönhető többek között egy olyan utazási irodának, amely minden különleges igénynek próbál megfelelni. Ezúton is szeretném a hálámat kifejezni a Mercator Holiday munkatársainak, akik lehetővé tették számunkra ezt az utazást. Minden magyar lovasembernek ajánlom, hogy aki külföldön jár, tekintsen bele egy kicsit a helyi lovaséletbe, mert nem szégyen a tanulás.

Miután elhagytuk a farmot és a criollo lovakat, az egyik német útitárs melém ült és a következőket mondta: „Egész nap figyeltelek. Hihetetlen, hogy mennyi mindent meg tudtál csinálni a lovaddal. Úgy tűnt nekem, mintha ezek a kubai lovak értenének magyarul.”

Kisslaki László

Lómese

Persze az is lehet, hogy megtörtént. Ottó nem érezte jól magát az istállóban. A szomszéd bokszból a sunyi Alfonz is át-átrúgott alattomban hozzá, hogy csillagokat látott, olyat, mint az anyjának volt a homlokán. A fájdalomtól azért felnyihhant és patájával a választópalánkba rúgott, csak úgy döngött, mire előjött Kelemen úr egy bottal, és Alfonz hatalmas verést kapott. Ottót szerette az ápoló, legtöbbször mellette aludt, ha véletlenül baromi módon berúgott. Ez általában hetente ötször, hatszor fordult elő.

A háromlábú anyjára már alig-alig emlékezett. Az öreg lónevelő mesélt neki róla hébe-hóba esténként, mikor már ikreknek nézte Ottót. Édesanyja nagyon szép, messze földön híres almásderes volt, de egy részeg sofőr elütötte a teherautójával, mikor keresztelőről hazafelé száguldott. Aztán a baleset miatt elvesztette a lábát, amit aztán levesbe főzve kimértek a népkonyhán a rászorulóknak. Persze az autóvezetőt nagyon összeszidták, de az már mit sem segített szegény állaton.

A baleset után is ellett anyja még pár testvérkét, de Ottó akkor már az állami lónevelde eminens növendéke volt.

Eleinte csodálkoztak, hogy kék a szeme, mint a búzavirág, de azért ő sem kapott kevesebb verést, ha rossz fát tett a tűzre, mint kollégái. Szelíd volt, s sokkal hamarabb megtanulta társainál, hogyan kell a karámban szépen, lassan körbejárni, hogy később a beteg gyerekek le ne essenek róla. Az a rakoncátlan Alfonz – hallat-

lan! – ott is hányavetien ki-kirúgott. Ezért, mivel nem akarta magát a szabályokhoz tartani, néha a főápoló maga is megdöngette az oldalát. Egy véletlen során – mert a postás visszahozott egy köteg kéziratot – kiderült, hogy Alfonz novellákat küldözget irodalmi lapoknak, amikben emberi és állati méltóságról firkál, ezért az igazgató úr megetette vele a művét, és saját kezével verte el a rolóhúzóval. Igazán megérdemelte, hogy kikapott. Az állatorvost – ki nyugtatót akart neki beadni – Alfonz szintén megrúgta. Két ápoló nagyot kacagott ezen. Érdekes, hogy ezek másnap már nem is jöttek dolgozni. Alfonznak meg megígérték, hogy nyugatra megy igazi csikóskulacsvédőnek, ha már másra nem is jó, legalább szépen fénylik a szőre. Így a turisták már odahaza megvehetik a szuvenírt, mielőtt idejönnek nyaralni. Otthon olcsóbban megvehetik, mint itt, mert a kései magyar betyárok rabló módján, túl drágán adják. Alfonz erre nagyon büszke lett, hogy kikerül végre ebből a koszos kis hazai istállóból, és ahogy bedolgozza magát külföldön – mondta –, rögtön ír majd nekik, és mindenkinek küld egy-egy pofa német árpát.

Éjjelente, mikor Kelemen bácsi visszajött az udvarról, mert csak ott lehetett szivarozni és lehetett kiengedni a „májmarlatta” sört, visszadőlt mellé a szalmájára, és csődör apjáról is sok jó érdekes újdonságot tudott mesélni. A kis Ottó nagyon szeretne olyan lenni, mint a csillagrúgó senior. Az öreg nagyon örült, hogy áthelyezték egy Hannover nevű városba, és most

az ottani híres kancaképző líceumban biológiára oktatja a bakfisokat, ami sok dohányt hoz az intézetüknek – mondják.

Állítólag sok-sok féltestvére is született már egy holland kancatovábbképzőben, akik sajnós már csak hollandul tudnak nyihogni. Ezt is Kelemen bácsitól tudja, mert tegnap éjjel nagyon berúgott, és ilyenkor érti és beszél is a lovak nyelvét. Alfonz újságolta egyszer, hogy Kelemen bácsit hallotta egy külföldi telivérrel arabul társalogni, és ő azt fordított neki hazai lódialektusra.

Egy csodálatos reggel Ottó megérezte, hogy valami szép dolog történik majd vele. Kelemen úr kefélte szőrét, kis nyerget tett a hátára, vasárnapiasan felszerszámozta és kivezette az udvarba. Ott már jó néhány tanuló társa kimosdatva sorban állt. Nem sokáig bámészkodhattak, mert megjött egy kisbusz a fogyatékosok iskolájából egy bokkrétányi kisgyerekekkel. A fiatal, jól nevelt, szelíd pacik örömmel előálltak; mindegyikük hátára vett egy-egy gyereket. Na persze a felnőttek is segédkeztek egy kicsit az elején. Órá egy barna szemű, béna kezű kislányt ültettek, aki felsőtestével rádólt, hogy érezhesse Ottó teste melegét. Ha van boldogság, akkor mindketten érezték, hogy most ez az. Mindketten sajnálták, mikor letelt az óra.

– Az a marha Alfonz – mondta a pöszén nyerítő, eminens Ágoston később a délutáni szénázás közben a jászolnál, aki egy vak fiúcskát mulattatva rótt a köröket délben – hiába

szereződött csikóbőrös kulacsnak sok pénzér' külföldre, én egy kalap zabér' sem cserélnék vele. – Mindannyian egyetértően nyihogtak.

Aznap éjfélre Kelemen bácsi már kegyetlenül berúgott, mert váratlan nagy öröm érte. Az igazgató úrtól kapott ötezer forintot és egy üveg helyi égetésű „Sobri Jóska” nevű pálinkát, mivel a szerződésben előírt ötven év szolgálati ideje lejárt és mehet azonnali hatállyal nyugdíjba. Erre Kelemen bácsi elsírta magát – na már nem az igazgató úr nagylelkűsége miatt. Még könnyes szemmel megkérdezte, hogy hova a radványi rossebbe menjen véné ségére, mikor egész életében itt lakott a lovakkal az istállóban. – Az ötezer forintot meg a főnök úr beleteheti a seggibe és viheti úgy az üzlettársának. – Az emberséges igazgató nem haragudott meg Kelemen bácsira. Tudta, hogy csak az öröm formázta az iskolázatlan ápoló hálálkodó szavait. Sőt, megengedte, hogy Kelemen ne kerüljön az utcára véné ségére, ezért továbbra is maradhat, sajnós fizetés nem tud neki adni, de besegíthet a munkába, ha már annyira megszokta itt. Az öreg majd kezet csókolt főnökének, és nem csoda, hogy utána kiitta az egész üveg Sobrit.

Később bemászott Ottó mellé a szalmára, aki éppen a mennyei legelőn tépdelte, harristolta anyjával a fűvet, és az sem zavarta, hogy Kelemen úr pálinkaszagát még a mennyországban is érezni lehetett.

A jó isten fejcsóválva becsukta az ablakot.

Ló az akasztófán

– Rohanj a kosárér! – ordította feleségének signore Rossi, az írnok, ahogy kilépett a városháza kapuján. Az asszony éppen barátnőjével, donna Tetróval az akasztott ló haláltusáját bámulta a piactéri sokadalomban, de az ura parancsára már loholt is inaszakadtában hazafelé.

– De a nagyot hozd, mer’ kimérik a lovat! – érte utol még bömbölő bika-hangja az asszonyt, aki már a díszkútnál jobbra fordulván, a kékfestők utcája felé iramodott. Papucs csattogását nem verték vissza a piacteret körbeölelő házak, mert a kövezetre összegyűjtött pénz idén is ellopták a város gazdái.

A díszemelőnyen éppen most jelentette be pálinkától rezes hangján a várnagy, hogy a püspök úr a világi bírósággal egyetértve, kivételesen megengedi a lóhús kiosztását a falunak. Ugyanis a vádlott kínvallatása során kiderült, hogy az állat nem az ördög parancsára rúgta agyon Őkegyelmessége lovását – akiben a nagyúr még ráadásul a legkedvesebb ágyasát is gyászolja –, hanem csak a hirtelen ijedségtől, mert a részeg udvaronc túl közel hajolt a csődör patájához a fáklyával.

A lónak az aztán édes mindegy volt, hogy a halála után feldarabolják-e vagy sem.

Még a vállát sem vonogatta.

A jó hírre persze a gyerekek, fehérnépek szétfutottak, mint tyúk a hirtelen jött jégesőben, fazekat, bödönt, szakajtót hozni a nem várt ünnepi torra. A férfiak ott maradtak, s érdeklődéssel nézték a rángatózó paripát, ahogy az a szerencsétlen pára a patáival kapaszkodót keresve, csak az üresbe kaszált. Mikor még a tárgyalás után szabály szerint felolvasták a lónak a halálos ítéletét, annak még a szempillája sem rezzent. Most aztán bánhatta, hogy nem tanult meg latinul csikókorában!

Az állat még vagy tíz percig dagasztotta a semmit, amikor éppen megkondult a delet jelző harang. A bimm-bammra felreppentek a galambok, csak egy vén süket nézte értetlenül a fiatal korosztályt. Az ő korában nem voltak ilyen idegesek, mint ez az elsatnyult nemzedék. Még ha ölyv is tette szárnyát a faluba, azt is nyugodtan fütykössel várták. De most ő is könnyes szemmel tekintett le a térre, s egy fohászt mormogott magában.

A megkínzott pára még egyszer egész testében összerándult, s utolsó erejével felrúgta lelkét egyenest az Úr égi zsámolya elé, hogy számon kérje Tőle, miért hagyta, hogy az emberiség nagy része meghülyüljön? Almányira tágult szeme még kifordulva is, a felfelé szálló lelke után dermedt az ég felé.

Már a kenderkötél sem rezdült, amikor elsőnek befutott az írnokné a kosárral. Persze a hóhér azonnal szolgálatkészen lemetszette a ló majd karhossznyira kilógó nyelvét donna Rossinak, mert a férje már azt a csemegét idejében lefoglalta magának. Jó lesz estére, a születésnapjára, mikor is együtt ünneplik az udvarukban a Tetro családdal.

Hazafelé már nem rohant az írnokné, hanem Tetronéba karolt, és úgy sé táltak ráérősen a szekényi gyerekeik mögött. A purdék eleinte vitték, de aztán inkább vonszolták, tolták a poros úton a két vesszőkosarat, mert így könnyebb

és érdekesebb is volt. Amelyiknek spárgagyepelő jutott, önmagát fogta be ló gyanánt a kosarak elé, a maradék féltucatnyi gézengúz meg egymást vette nyakába, s aztán nyihogva loholtak, ordibáltak vidáman hazafelé.

Donna Tetro nem volt megelégedve a mai látványossággal.

– Múlt héten sokkal izgalmasabb volt, mikor egy szerzetest, két apácát, és még ráadás képpen egy zsidót is égettek – dohogta barát nőjének. – Igaz, akkor nem volt hús, csak hamu – élcelődött.

Rossi asszony már szükségesnek tartotta, hogy fontoskodva közbeszóljon, mégiscsak városi szolga az ura.

– Nagyon vigyázni kell, mert köztünk ólálkodik a gonosz, mondta is nekem múltkorában a sekrestyés. Meg aztán azt is még, hogy éjjel-nappal óvakodni kell a boszorkányoktól – tette még hozzá, mintha éppen most olvasta volna a „Boszorkánypöröly”-t, az inkvizitorok szakkönyvét.

– Na persze, ha még emlékszel, a szerdai előadás sem volt azért teljesen unalmas. Mikor az a ministráns égett az anyjával, hát az aztán hátborzongató volt. Még a vizem is megcseppent, ahogy azok sivalkodtak! – nézett öntelten Tetrónéra, mintha az saját kezűleg gyűjtotta volna meg a rózsét a máglya alatt, és nem győzte álszent módon szeméit forgatni, sopánkodni, rémüldözni, aztán hirtelen elfelejtette a boszorkányüldözést, mert egy keserves bömbölés megzavarta gondolatait.

Kiderült, hogy elöl a legkisebb csemetéjét valamelyik testvére szájon vágta a ló nyelvével!

Mire kiderült, hogy Martin volt a tettes, már haza is értek, s a bűnös gyorsan előreszaladt az udvarba, ahol Tetro sebész vakargatta a lábát, egy háromlábú sámilin ücsörögve. A gyerek tudta, hogy az anyja már nem meri megverni, mert Tetrónak, dacára, hogy felcser és hébe-hóba miskarolást is vállalt barátai számára – nagyon gyengéd és érzékeny szív dobogott bekecse alatt. Sohasem bírta elviselni, hogy előtte verjenek valakit, még ha csak egy gyerek legyen is a szenvedő alany.

„Olyankor néha megvadult.”

Mikor az udvarba térült a húshozó csapat, a kirurgus is nagyon megörült, ahogy meglátta a két derűs képű, vidám asszonyt. Jókedvük ragályos volt. Tetro meg-megcseppent a fehérnépeket, miközben azok kiborították a kosarakat a diófa alatt gunnyasztó, kíváncsi nagyasztal közepére. Tetro, mint felcser, érthető rutinnal aprította a hús nagyját, s közben – mint tudós ember – csak tiszta szeszt ivott, egy-egy korty vizet lötytyentve hozzá aromaként. Persze donna Rossi sem adta alább, ő is italt hozott, s szaporán töltögette Tetro asszonynak a nőknek való édespálinkát.

Ahogy már jócskán benne voltak az ünnepi vacsora főzésében, közben is szaporán küldözgették a kontyalávalót a gyomrukba, lóhús érkezését jelentő előhírnöknek. A csemeték is, hogy ne legyenek láb alatt, kaptak egy-egy gyerekkupa verfejllesztő vörös bort, s szétszéledtek az udvarba, tanulni a felnőtté válást.

Már rég beestellett. A csillagok is elfoglalták kijelölt helyüket az égbolton, s néhányan már tüzet is csiholtak az éjszakai lámpájukba. Az írrokra hiába vártak

a vacsorával, mert ő még a lányok ajándékát fogadta a bordélyházban. A gyerekek már a szárnyasokkal együtt elültek, mert a vérképző-nyugtató vörösbor is megtette jótékony hatását, és így a felnőttek vacsora után, halk nótaszóval zavartalanul ünnepelhették a távollévő születésnapját.

A városkaput már korábban bezárták, hogy passzussal sem jöhetett be ember, bárki fia-borja is lett légyen az illető. A poroszlók is megkezdték a megszkott őrjáratukat. Végigjárták az ivókat, ellenőrizték a fogadók vendégeit, s végül pihenőre benéztek egy italra a kuplerájba. Az elázott írnoknak megmutatták, hogy merre is lakik. Elkísérte őt az örömház pikulása is, a hibbant Gino, mert tudta, hogy szép estéje lesz, ha fújja nekik – ha szükséges – a talp alá valót. Annyira még nem volt beállítva, hogy a hangszerével ne találta volna el a száját. Persze, ahogy megérkezett Rossi a zenésszel, nagyobb lángra lobbant a lelkesedés és a nótáskedv, mint az asztalon a fáradt mécses lángja, ami kevés sikerrel próbálta megvilágítani az asztal körül a kipirult, izzadt arcokat. A diófát és a környékét teljesen átengedte a sötétnek. Később nagy vígan táncoltak is egy-egy kört a fűben, nagyokat kacagva a muzsikus kidagadt, verejtéktől fénylő arcán.

A csillagok az égen már laposakat pislogva, virrasztástól fáradtan várták a hajnalt, s már az sem zavarta őket, hogy a felcser részeg álmában köztük bokázik, miközben eszméletlen testét a földön hagyta horkolni. Az írnokné hiába is öntötte le egy kancsó borral, hogy álljon már fel, s vele ropja idelell a földön, de az meg se mozdult, így kénytelen volt pendelye két szélét pipiskedve, finoman megemelve, egyedül lejtetni. Zeneszó nélkül – mert a szomjas pikulás éppen utánatöltött, s miután lecsúsztatta a torkán a maradék kortyot, a becsületvesztett üres borosüveget visszatette az asztal közepére. Az szegény, szégyenlősen pironkodott ott az ételmaradékok között a mocskos abroszon, ezért hibbant Gino megsajnálta, s gondolta, teletölti. Lehajolt, hogy felvegye a demizsont, ki az asztallábnak dőlve, állva aludt, mint egy ló, de a zenész még a hasához sem nyúlt, maga is borsújtottan mellé esett, pihenni egyet.

Rövidre rá, pikulás Gino akkora ordításra ébredt, hogy talán bele is őszült a rémületből. Egy pillanat alatt kijózanodott. Az árnyékban, ahová már nem terjedt ki a mécses hatalma, Tetro sebész térdelt a sikoltozó Rossi írnoknál, és a megcsonkított altestén kötötte el az erősen vérző sebet. Tetro felesége, akit az ura rajtakapott, amint még az imént éppen az írnokot ölelte magán, mint egy boldog takarót, most eszelős, bamba arccal csak maga elé bámult, miközben a fűvön ülve felsőtestét himbálta, és egy ismeretlen dalt dűnyyögött maga elé. Talán altatódalt. A tragédiát mindig a véletlenek egymásba fonódása okozza, mint minden szerencsétlenséget az ember sorsában. A sebészt is hólyagja pontosan akkor ébresztette fel ájult álmából, s pontosan ott keresett könnyítést, ahol azokat az ital egymásba űzte. Tetro először észre sem vette a fekvő párt, csak mikor odavizelt, nyikkant meg alulról a felesége.

– Magas isten! – A nyomorult írnok milyen szívesen kiegyezett volna kiherélés helyett egy levizelt háttal.

Rossiné megbocsátóan a haldokló férje fejét simogatta, s közben eszébe jutott, hogy még az ura születésnapját ünneplik. Érezte azért, hogy most nem a megfelelő pillanat urának gratulálni.

Már rég benn jártak az éjszakában. A csillagok is szedelőzködtek; egyre sápadtabban világítottak. Lassan keletről feltűnt az egyetlen váltótárs, a nap,

de velük soha, még egy szóra sem ereszkedett le bratyzizni, olyan óriás, hatalmas egy úr volt.

Tetrót már feleségével régen elvitték a városi poroszlók.

A bíróságnak könnyű volt ítéletet hozni. Házasságtörés esetében egyöntetűen akasztófát írt elő a törvény, mint ahogy az emberölésre is. Mivel az írnok reggelre belehalt a csonkításba, ezért Tetro sebész is nyugodtan elajándékozhatta orvosi műszereit, mert többé már nem lesz szüksége rá.

Felesége nem fogta fel a bíró szavainak értelmét az ítélet kihirdetésekor. A szörnyű éjszaka óta csak monoton hangon dudorászik egyfolytában maga elé.

Aznap, mikor a hóhér a kötéllel túlvilágra húzta a Tetro házaspárt, az egész környék összegyűlt a látványosságra, mert elterjedt, hogy az utóbbi évek legnagyobb eseményének lehet résztvevője a népség. Úgy is írta meg a város évkönyve. Természetesen Rossi helyett már más írnok.

Azon a napon csak embereket égettek, akasztottak, fojtottak vagy törtek kerékbe.

Donna Rossi igazán meg volt elégedve. Barátnője nagyszerűen alakított, remek átéléssel. Pláne, mikor a fináléján a nyelvét mutatta a világra.

Az özvegy írnokné hazafelé elégedetten borzongott a gyászfátyla alatt.

Pedig ló nem is volt a műsoron.

T. Ágoston László

Szürke

Lenkey nagyapám nagyon értett a lovak patkolásához. Nemhiába tartották a környék legjobb kovácsának. Nem is volt a faluban olyan ló, amelyik az ő patkójával sántikált volna. No de hiszen becsülettel megtanulta ő a mesterségét, meg volt módja gyakorolni is. Nemcsak a gazdák jártak hozzá vasaltatni, hanem a sok kordés is, akik a bányánál dolgoztak.

Éppen új vágatot nyitottak Balinka-bányán abban az időben, amikor náluk nyaraltam. Nagyon sok meddőt termeltek ki a munkások, s mind elhordták valami távolabbi völgybe. Dömperek, teherautók még nem nagyon voltak néhány évvel a háború után. Kordéval fuvarozták el a fölösleges földet. Volt olyan kordés, aki öt-hat lóval is dolgozott. Az elsőre fölült, a többit meg egymás után kötötte. Szelíd, fáradt jószágok voltak, nyugodtan ballagtak a vezérkordé után. Eszükbe se jutott, hogy másfelé is mehetnének, mint amerre a kötőfék húzza a nyakukat.

Hanem volt egy hatalmas termeltű szürke. Azt beszélték róla, hogy hajdan háttasló volt, katonai. Ez nem akart beállni a sorba, mindig makacsodott. Ha elsőnek kötötték, elszaladt a kordéval. Ha középre, elszakította a kötelet, és a többieket is maga után húzva nyargalt árkon-bokron át. Rúgott, harapott, még a gazdáját se akarta közel engedni magához. A kordés már azon gondolkozott, hogy eladja a következő fehérvári vásáron. Volt is sok kíváncsiskodó, amikor egy nap beállított vele a kordés nagyapámhoz, mert Szürke mind a négy lábáról lerugta a patkót.

– Ezt ugyan meg nem vasalja, mester úr! – nevetett az egyik falubeli legény. – Még a lábát se engedi fölvenni.

– Jól van, majd meglátjuk... – mondta nagyapám a félig kész patkók közt válogatva. – Kösse be a vasalószínbe! – szólt a gazdának, majd a bábmészakodókhoz fordult. – Ti meg táguljatok kijebb, nehogy bajotok essék!

Szürkét már a sok ember meg a műhely szaga is idegesítette. Türelmetlenül topogott, a fejét kapkodta. Amikor meghallotta az üllő meg a kalapács zengését, fölhorkant és toporzékolni kezdett.

– No, rápróbáljuk a topánkát – mondta nagyapám a kordésnak. – Vegye föl a lábát!

Meg is próbálta az ember, de biz' a ló nem adta. Úgy állt a négy lábán, mint a cövek. Amikor meg nagy nehezen ketten fölemelték, hátrasandított, nyerített egyet, és úgy ellódította őket, hogy az udvar közepéig gurultak. Megdühödött erre a gazda, s egy doronggal esett volna a védtelen állatnak, hogy bosszút álljon rajta. Nagyapám azonban kivette a kezéből és messzire hajította.

– Inkább hozzon egy nyaláb szénát! – mondta, és megveregette Szürke lúdbőrző nyakát. – Tudom, hogy nem tetszik, de innét el nem mész mezítláb... Képzeld, hogy nevetne rajtam ez a sok ember, ha nem tudnának megpatkolni!

A kordés Szürke elé vetette a szénát, és egy pipát húzott elő az ingderekből. Nem olyat, amiből füstkarikákat szoktak eregetni, hanem a makacs

lovak szelídítésére használatos szer-számot. Egy átfűrt bot volt ez, kötélhurokkal a végén. A hurkot a ló orrára húzták, s addig csavargatták, míg kezes báránnyá nem változott. Szürke jól ismerhette már a pipát, mert amint meglátta, idegesen forgolódni kezdett. Hiába csavargatta a kordés, csak veszettebb lett tőle az állat.

– Mester úr! – szólt oda az egyik legény. – Fogadjunk egy kanna borbán, hogy nem tudja megvasalni!

– Rendben van – csapott a markába nagyapám –, de egészsítsük ki egy vödör tejjel, és egy abrakoszsák zabal is.

A legény nem értette ugyan a dolgot, de nem léphetett vissza. Már csak azért sem, mert a barátai mind ott kuncogtak körülötte. Hozott is mindent, ahogy ígérte. A bort meg a tejet leengedték a kútba, hadd hűljön, a zaboszsákot meg odatámasztották a műhely falához.

– No, Szürke, ha kipihented magad, kezdetjük – szólt az öreg. Aztán hozott egy létrát meg két kötelet. A vasalószínű mennyezetéből két karika lógott lefelé. Ezekbe fűzte a köteleket, és az egyik végét a ló lábára kötötte, a másikat meg egy-egy legény kezébe adta. – Húzzátok szép egyenletesen, egyszerre! Maga meg tartsa az egyiket, gazduram, hogy fölpróbálhassuk azt a patkót!

Szürkét úgy meglepte ez a fordulat, hogy még nyeríteni is elfelejtett. Moccanni meg végképp nem tudott, hiszen két lába a levegőben lógott.

Nagyapám szépen, komótosan kipucolta, kifaragta a két patát, rászögezte a patkót, és közben magyarázott a gazdának.

– Nem csoda, hogy fél szegény állat, az elevenbe verték a szöget. Jó, hogy egyáltalán járni tudott rajta...

– Hát, mert mindig ficánkolt. Oda vertük, ahová tudtuk...

– Látja, ez a baj. Így vadították el ezt az állatot.

Amikor az egyik fele elkészült, a másik két lábát húzták föl a kötéllal, s arra is rákerült a patkó. Szürke csak állt, amikor leengedték a lábát, s nem akarta elhinni, hogy se nem fáj, se nem szúr.

A legény meg odament nagyapámhoz, és a kezét nyújtotta.

– Megnyerte a fogadást, mester úr.

– No, akkor húzd föl a vödört, fiam! A bort igyátok meg az egészségemre, no meg Szürkéére, a tejet meg add ide, mert nagyon megszomjaztam!

– Hát a zabbal mi legyen? – kérdezte a kordés.

– Az Szürkét illeti, de én akasztom a nyakába.

Szürke újra munkába állt. Reggeltől estig húzta a nehéz kordét hegynek föl, völgynek le, de ahányszor elment nagyapám háza előtt, mindig fölnyerített, és bólintott egyet. Talán így köszönte meg a zabot, vagy az új patkókat? Nem tudom, de az tény, hogy soha többé nem kellett kötél a patkolásához.